

Co-funded by
the European Union

101181345

**NDËRTIMI I PAQES PËRMES TINGULLIT
[RADIOPEACE]**
Ndërtimi i Kapaciteteve në Fushën e Rinisë

RAPORT MBI PRAKTIKAT MË TË MIRA

**PËRDORIMI I MUZIKËS DHE VALLËZIMIT SI MJETE TË EDUKIMIT
JOFORMAL PËR NDËRTIMIN E PAQES DHE PËRFSHIRJEN SHOQËRORE**

**RADIO
PEACE**

RADIOPEACE është një projekt Erasmus+ (Veprimi Kryesor 2: Bashkëpunimi ndërmjet organizatave dhe institucioneve) për Ndërtimin e Kapacitetit në fushën e Rinisë ndërmjet shteteve nga Italia, Bullgaria, Shqipëria dhe Kosova. RADIOPEACE përdor muzikën dhe vallëzimin për të promovuar ndërtimin e paqes, dialogun ndërkulturor dhe vlerat evropiane ndërmjet rinisë në Europë dhe Ballkanin Perëndimor, duke u përqendruar te përfshirja, transformimi digjital dhe qëndrueshmëria mjedisore. Financuar nga Bashkimi Evropian. Megjithatë, pikëpamjet dhe opinionet e shprehura janë ato të autorit(ëve) dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht ato të Bashkimit Evropian ose të Agjencisë Ekzekutive të Arsimit dhe Kulturës të Bashkimit Evropian (EACEA). As Bashkimi Evropian dhe as EACEA nuk mund të mbajnë përgjegjësi për to.

<https://radiopeace.eu/>

Co-funded by
the European Union

**RADIO
PEACE**

**NDËRTIMI I PAQES PËRMES TINGULLIT
[RADIOPEACE]**

Ndërtimi i Kapaciteteve në Fushën e Rinisë

101181345

RAPORT MBI PRAKTIKAT MË TË MIRA

**PËRDORIMI I MUZIKËS DHE VALLËZIMIT SI MJETE TË EDUKIMIT
JOFORMAL PËR NDËRTIMIN E PAQES DHE PËRFSHIRJEN SHOQËRORE**

CONTENTS

7	Përmbledhje Ekzekutive
8	Hyrje
9	1.1 Fuqia Transformuese e Muzikës dhe Vallëzimit në Arsimin Joformal
10	1.2 Përkufizimi dhe Kriteret për "Praktikë të Mirë"
11	2. SHQIPËRIA
11	2.1 Violina e Paqes – Bashkimi i Brezave përmes Muzikës në Tiranë
12	2.2 Së Bashku për Paqen – Solidaritet Muzikor Ndërkombëtar për Ukrainën në Tiranë
13	2.3 Tripiku për Paqen – Ndërthurja e Muzikës dhe Artit Pamor për Bashkimin Evropian
14	2.4 Projekti Jazz SaNiTi – Nxitja e Dialogut Ndërkulturor përmes Jazz-it në Tiranë
16	3. BULLGARIA
16	3.1 Festivali Rom i Plovdivit – Festim i Diversitetit përmes Kulturës Rome
18	3.2 Festivali Rinor Ballkanik – Bashkimi i të Rinjve përtej Kufijve përmes Muzikës dhe Vallëzimit
19	3.3 Punëtoritë e Muzikës dhe Vallëzimit Arete – Fuqizimi i të Rinjve Romë përmes Shprehjes Artistike
21	3.4 Martesa Mund të Presë, Arsimi Jo – Lufta kundër martesave të hershme përmes muzikës dhe vallëzimit
23	3.5 Nismat Muzikore '21 – Promovimi i Përfshirjes Sociale përmes Prodhimeve Muzikore Krijuese
25	4. ITALIA
25	4.1 Rhythm 4Youth – Fuqizimi i të Rinjve me Disleksi përmes Gëzimit të Vallëzimit në Romë dhe Vjenë
27	4.2 MusicalInGioco – Transformimi i Jetëve të të Rinjve dhe Bashkimi i Komuniteteve përmes Muzikës në Pulia
28	4.3 I Wanna Dance with Somebody – Kapërcimi i Diferencave përmes Vallëzimit në Romë dhe në të gjithë Evropën
29	4.4 Aggregation in Music – Bashkimi i të Rinjve përmes Rrjedhës së Ritmit dhe Miqësisë në Sardenjë
31	5.1 Shkolla e Rock-ut në Mitrovicë – Bashkimi i të Rinjve përmes Gjuhës Universale të Rock-ut
33	5.2 Arti në Shkolla (MUS-E Kosova) – Nxitja e Mirëkuptimit Ndërkulturor në Klasë
34	5.3 Gipsy Groove – Bashkimi i Muzikës me Aktivizmin Social
36	5.4 Klubi Muzikor Avoko – Harmonizimi i Diversitetit përmes Bashkëpunimit Muzikor në Dragash
37	6. Reflektime Ndër-Shtetërore: Harmoni të Përbashkëta dhe Ritme Lokale
39	7. Rekomandime: Rugë për Praktikë dhe Politikë
39	7.1 Për Praktikuesit dhe Udhëheqësit Lokalë
40	7.2 Për Politikbërësit dhe Institucionet Publike
41	8. Përfundim: Një Ritëm Kolektiv për Paqe

Përmbledhje Ekzekutive

Muzika dhe vallëzimi janë prej kohësh të njohura si gjuhë universale që tejkalojnë kufijtë, bashkojnë komunitete të ndryshme dhe frymëzojnë ndryshime pozitive shoqërore. Duke njohur potencialin e tyre unik si mjete për arsimin joformal, dialogun ndërkulturor dhe ndërtimin e paqes, Raporti i Praktikave të Mira i projektit RADIOPEACE vë në pah praktika artistike inovative dhe efektive nëpër Evropë dhe Ballkanin Perëndimor. I financuar nga programi Erasmus+ i Bashkimit Evropian përmes Thirrjes për Ndërtimin e Kapaciteteve për të Rinj, kjo nismë synon t'u ofrojë punonjësve me të rinjtë, edukatorëve dhe komuniteteve metoda të fuqishme për të promovuar tolerancën, përfshirjen dhe qytetarinë aktive përmes muzikës dhe vallëzimit.

Raporti paraqet shtatëmbëdhjetë praktika shembullore të përzgjedhura me kujdes nga Shqipëria, Bullgaria, Italia dhe Kosova, të cilat demonstrojnë rolin transformues të muzikës dhe vallëzimit në përballjen me sfida të ndërlikuara shoqërore. Nga Shqipëria, nisma si "Violina e Paqes," "Së Bashku për Paqen," "Triptiku i Paqes" dhe "Projekti Jazz SaNiTi" ilustron fuqinë e muzikës për të nxitur empati dhe solidaritet te të rinjtë. Bullgaria kontribuon me projekte frymëzuese si "Festivali Rom i Plovdivit," "Festivali Rinor Ballkanik," "Punëtoritë e Muzikës dhe Vallëzimit Arete," "Martesa Mund të Presë – Arsimi Jo" dhe "Nismat Muzikore '21," duke treguar sesi shprehja artistike mund të luftojë me efektivitet diskriminimin dhe të

fuqizojë komunitetet e marginalizuara. Praktikantët e përzgjedhura nga Italia—"Ritmi për të Rinj," "MusicalnGioco," "Dua të Vallëzoj me Dikë" dhe "Bashkimi Përmes Muzikës"—shfaqin muzikën dhe vallëzimin si mjete të fuqishme për integrim, fuqizim dhe përfshirje, veçanërisht për të rinjtë që përballen me barriera sociale ose arsimore. Nismat nga Kosova—"Shkolla e Rock-ut në Mitrovicë," "Arti në Shkollë nga MUS-E Kosova," "Gipsy Groove" dhe "Klubi i Muzikës Avoko"—dëshmojnë qartë se projektet muzikore me përmbajtje kulturore të përshtatur mund të ndërtojnë ura ndërmjet grupeve etnike dhe të nxisin pajtim pas konfliktit.

Gjetjet kryesore të raportit konfirmojnë se arsimi joformal i bazuar në art përforcon ndjeshëm angazhimin e të rinjve, përmirëson kohezionin shoqëror dhe zhvillon aftësi të rëndësishme ndërpersonale, si puna në grup, empatia dhe mirëkuptimi ndërkulturor. Përfshirja efektive e palëve të interesit dhe partneritetet e forta me komunitetin janë elemente thelbësore për suksesin, duke siguruar ndikim të qëndrueshëm dhe përshtatshmëri në kontekste të ndryshme evropiane. Duke prezantuar metoda të provuara, të ripërdorshme dhe të përshtatshme, ky raport ofron udhëzime praktike dhe frymëzim për të shfrytëzuar potencialin krijues të muzikës dhe vallëzimit në promovimin e një Evrope më gjithëpërfshirëse, tolerante dhe paqësore, në përputhje të plotë me prioritetet e BE-së dhe objektivat e programit Erasmus+.

Hyrje

Në të gjithë Bashkimin Evropian dhe Ballkanin Perëndimor, të rinjtë po rriten në shoqëri të pasura me trashëgimi kulturore, por njëkohësisht të shënuara nga ndarje historike, pabarazi socio-ekonomike dhe sfida gjithnjë në zhvillim për përfshirje. Në këtë kontekst dinamik, arsimi joformal—veçanërisht kur udhëhiqet nga kreativiteti, pjesëmarrja dhe empatia—është shndërruar në një urë të domosdoshme midis brezave, kulturave dhe komuniteteve. Kjo është veçanërisht e dukshme në projektin RADIOPEACE: një iniciativë dyvjeçare e programit Erasmus+ për Ndërtimin e Kapaciteteve, e nisur në vitin 2024, që synon të përdorë gjuhët universale të muzikës dhe vallëzimit për të ndezur dialogun, për të nxitur mirëkuptimin dhe për të frymëzuar paqen.

RADIOPEACE i përgjigjet një nevoje kritike për qasje edukative inovatore që rezonojnë me të rinjtë, veçanërisht në Ballkanin Perëndimor, ku konfliktet e pazgjidhura, marginalizimi dhe migrimi kanë ndikuar thellësisht jetën qytetare. Në thelb të tij, projekti fuqizon punonjësit rinorë, edukatorët, artistët dhe organizatat komunitare që të përqafojnë dhe forcojnë rolin e muzikës dhe vallëzimit si mjete të fuqishme të edukimit joformal. Duke bashkuar partnerë nga vendet e BE-së dhe Ballkanit Perëndimor—konkretisht nga Shqipëria, Bullgaria, Italia dhe Kosova—RADIOPEACE krijon një platformë bashkëpunimi dhe ndërkulturore, ku shprehja artistike bëhet një instrument i përbashkët për transformim.

I mbështetur në kornizën e Erasmus+, RADIOPEACE është plotësisht i përafruar me

prioritetet strategjike të Bashkimit Evropian në fushat e rinisë, përfshirjes, dialogut ndërkulturore dhe ndërtimit të paqes. Projekti promovon zhvillimin e kompetencave tek të rinjtë dhe nxit reziliencën, bashkëpunimin dhe respektin për diversitetin kulturor. Përmes punëtorive praktike, performancave publike dhe shkëmbimeve strategjike, projekti i pajis përfituesit e tij—liderë të rinj, edukatorë dhe akterë të shoqërisë civile—me aftësi dhe metoda që janë njëkohësisht krijuese dhe të ndjeshme shoqërisht.

Praktikat e përfshira në këtë raport janë rezultat i një procesi kërkimor dhe dokumentues shumëfazësh të udhëhequr nga partnerët e projektit në të katër vendet. Metodologjia përfshiu kërkime në literaturë, intervista, vizita në terren, përzgjedhje të rasteve studimore dhe bashkëpunim të brendshëm mes partnerëve. Përzgjedhja e praktikave më të mira u përqendrua te iniciativat që dëshmonin ndikim pozitiv social, kreativitet metodologjik, përputhje me vlerat e BE-së dhe potencial të lartë për përshtatje në kontekste të ndryshme socio-kulturore. Pjesëmarrja lokale, qëndrueshmëria dhe përfshirja ndërbreznore ishin gjithashtu faktorë kyç në identifikimin e modeleve përfaqësuese.

Ky raport kremton punën e jashtëzakonshme tashmë të realizuar në Itali dhe në Ballkanin Perëndimor, duke dokumentuar dhe ndarë këto praktika me të tjerët. Ai ofron një udhërrëfyes të vlefshëm për praktikues, institucione dhe politikëbërës që kërkojnë të përsërisin ose përshtatin këto qasje në kontekstet e tyre. Në një kohë kur polarizimet kulturore dhe fragmentimi

shoqëror rrezikojnë kohezionin social, RADIOPEACE ofron një narrativë alternative plot shpresë: se bashkëpunimi artistik i udhëhequr

nga të rinjtë mund të ndërtojë ura, të rikthejë besimin dhe të vendosë themelet për komunitete paqësore dhe gjithëpërfshirëse.

1.1 Fuqia Transformuese e Muzikës dhe Vallëzimit në Arsimin Joformal

Muzika dhe vallëzimi janë më shumë se thjesht shprehje artistike në Evropë dhe Ballkanin Perëndimor—ato janë pjesë e gjallë, frymuese e jetës së përditshme, traditë tregimtare dhe kujtesë kulturore. Ato lidhin brezat, bartin histori dhe prej kohësh kanë shërbyer si forma të identitetit, rezistencës, festës dhe shërimit. Brenda projektit RADIOPEACE, këto forma arti marrin një funksion të ri: ato bëhen mjete të edukimit joformal për të nxitur dialogun ndërkulturor, ndërtimin e paqes dhe fuqizimin e të rinjve.

Arsimi joformal është veçanërisht i përshtatshëm për këtë mision. Ai është vullnetar, pjesëmarrës dhe i përqendruar te nxënësi—tipare që fuqizojnë të rinjtë të reflektojnë mbi realitetet e tyre, të lidhen me të tjerët dhe të imagjinojnë të ardhme alternative. Ai mbështetet në “të mësuarit përmes përvojës” dhe vlerëson po aq inteligjencën emocionale, bashkëpunimin dhe të kuptuarit përmes përjetimit, sa edhe dijen akademike. Në kontekste post-konfliktuale apo të brishta socialisht, edukimi joformal krijon hapësira të sigurt ku të rinjtë zhvillojnë reziliencë, vetëdije dhe ndjeshmëri.

Nga ana tjetër, muzika dhe vallëzimi mishërojnë këto parime. Ato janë pjesëmarrëse, ekspresive, emocionale dhe komunitare. Kur integrohen në edukimin joformal, ato i ndihmojnë të rinjtë të eksplorojnë identitetin, të lirojnë traumat, të sfidojnë stereotipet dhe të ndërtojnë lidhje sociale përmes vijave etnike, gjuhësore apo ideologjike.

Qoftë të rinjtë romë në Bullgari që rikthejnë krenarinë e tyre kulturore përmes vallëzimit, muzikantët e rinj në Kosovë që kapërcejnë ndarjet etnike përmes rokut, apo të rinjtë në Itali që eksplorojnë disleksinë përmes ritmit—çdo iniciativë e përfshirë në këtë raport dëshmon se muzika dhe vallëzimi mund të jenë katalizatorë të rritjes si në nivel personal, ashtu edhe kolektiv.

Kërkimet mbështesin këto përfundime. Studimet në fushën e edukimit muzikor dhe ndërtimit të paqes tregojnë vazhdimisht se krijimi muzikor forcon kohezionin social, përmirëson mirëqenien emocionale dhe rrit kompetencat ndërkulturore. Vallëzimi, në mënyrë të ngjashme, ofron një përvojë të përbashkët trupore që nxit empatinë dhe shemb barrierat gjuhësore e kulturore. Në mjediset e edukimit joformal, këto mjete u japin të rinjve mundësinë të angazhohen në mënyrë aktive dhe gjithëpërfshirëse—veçanërisht ata që kanë vështirësi me format tradicionale të të mësuarit.

Në Bashkimin Evropian dhe Ballkanin Perëndimor, ku papunësia e të rinjve, migrimi dhe tensionet shoqërore shpesh rrezikojnë kohezionin, muzika dhe vallëzimi ofrojnë një narrativë alternative: uniteti në diversitet, qëndrueshmëri në vështirësi dhe krijimtari përballë ndarjeve. RADIOPEACE ndërton mbi këtë potencial, duke thurur një rrjet nismash ndërkufitare që dëshmojnë se arti mund të edukojë, të fuqizojë dhe të bashkojë.

1.2 Përkufizimi dhe Kriteret për “Praktikë të Mirë”

Në kontekstin e projektit RADIOPEACE, një “praktikë e mirë” nuk përcaktohet vetëm nga përmasat apo buxheti, por nga aftësia e saj e dëshmuar për të sjellë ndryshim domethënës dhe të qëndrueshëm në mjediset rinore dhe komunitare, duke përdorur muzikën dhe vallëzimin si mjete të edukimit joformal. Këto praktika janë shembuj të gjallë të asaj që ndodh kur kreativiteti artistik takohet me qëllimin qytetar, të mbështetura në metodologji gjithëpërfshirëse dhe angazhim të fortë lokal.

Praktikat e përfshira në këtë raport janë përzgjedhur sepse tregojnë qartë efikasitetin e tyre. Kjo përfshin rezultate të prekshme si rritje të mirëkuptimit ndërkulturor, pjesëmarrje më aktive të të rinjve, përmirësim të qëndrueshmërisë emocionale apo reduktim të izolimit social. Më e rëndësishmja, ato janë të rrënjësura në përvojat e jetuara të komuniteteve përkatëse dhe të vërtetuara nga dëshmitë e pjesëmarrësve të drejtpërdrejtë—qoftë të rinj, edukatorë, artistë apo hisedarë vendorë.

Po aq e rëndësishme është edhe potenciali për përsëritje apo përshtatje. Iniciativat e dokumentuara këtu ofrojnë modele fleksibël dhe të shkallëzueshme që mund të rimendohet në kontekste të ndryshme. Qoftë përmes punëtorive tëlëvizshmemuzikore, performancavepërfshirëse të vallëzimit apo festivaleve artistike të drejtuara nga të rinjtë, këto qasje demonstrojnë një shkallë

të lartë transferueshmërie dhe kreativiteti, edhe në mjedise me burime të kufizuara.

Përputhshmëria me shtyllat tematike të projektit RADIOPEACE—ndërtimi i paqes, përfshirja, toleranca, dialogu ndërkulturor dhe fuqizimi i të rinjve—është gjithashtu një element përcaktues. Çdo praktikë e mirë përdor muzikën dhe/ose vallëzimin jo vetëm si mjet edukimi, por si mjet për transformim social. Kjo përputhje me vlerat e Bashkimit Evropian dhe objektivat e programit Erasmus+—veçanërisht në lidhje me diversitetin, kohezionin shoqëror dhe përfshirjen demokratike—është çelësi i vlerësimit të tyre brenda këtij raporti.

Qëndrueshmëria dhe angazhimi i palëve të interesit janë gjithashtu elemente thelbësore të praktikave të mira. Iniciativat e paraqitura këtu kanë investuar në partneritete vendore, pronësi komunitare dhe përfshirje ndërbreznore. Ato nuk janë përpjekje artistike të izoluara, por të integruara brenda ekosistemeve më të gjera shoqërore—në shkolla, bashki, rrjete rinore dhe institucione kulturore.

Në thelb, këto praktika të mira dëshmojnë se edukimi joformal, kur ndërthuret me energjinë e muzikës dhe lëvizjen e vallëzimit, mund të ndezë ndryshime që nisin nga rrënjët e komunitetit. Ato janë histori të të rinjve që gjejnë zërin e tyre, ndërtojnë ura dhe rishkruajnë narrativën e ndarjes me ritëm, harmoni dhe shpresë.

2. SHQIPËRIA

Shqipëria, një vend ku traditat historike të thella ndërthuren gjallërisht me inovacionin artistik bashkëkohor, po përballet me kompleksitetet e sotme shoqërore me qëndrueshmëri dhe kreativitet. Në një kohë kur migracioni po riformëson komunitetet dhe tensionet kulturore vazhdojnë në mbarë Evropën, Shqipëria ka zgjedhur gjithnjë e më tepër muzikën dhe artin jo vetëm si forma të shprehjes artistike, por edhe si mjete transformuese për dialog ndërkulturor, fuqizim të të rinjve, tolerancë dhe ndërtim të

paqes. Katër iniciativa të jashtëzakonshme—“Violina e Paqes”, “Së Bashku për Paqen”, “Tripiku për Paqen” dhe projekti jazz “SaNiTi”—përfaqësojnë këtë qasje, duke treguar se si gjuha universale e muzikës mund të kapërcejë ndarjet, të nxisë solidaritetin dhe të forcojë identitetin kulturor. Secili projekt pasqyron fuqishëm angazhimin e Shqipërisë ndaj vlerave dhe objektivave të programit Erasmus+ dhe Bashkimit Evropian, duke ofruar rrugë të qëndrueshme drejt kohezionit social dhe zhvillimit të përbashkët.

2.1 Violina e Paqes – Bashkimi i Brezave përmes Muzikës në Tiranë

E nisur në shtator të vitit 2022 nën drejtimin pasionant të violinistit Kledis Rexho, festivali “Violina e Paqes”¹ fuqizohet për të adresuar mungesën e mundësive për edukim profesional muzikor për të rinjtë shqiptarë. Qëllimi kryesor i festivalit ishte të nxitë dialogun ndërkulturor, të promovojë paqen dhe të zhvillojë aftësitë artistike të muzikantëve të rinj në mënyrë profesionale.

I financuar nga Bashkia e Tiranës, Ministria e Kulturës dhe subjekte private, festivali përfshiu koncerte, klasa mjeshtërie dhe një program pedagogjik për muzikantë të moshës 10–17 vjeç. Punëtoritë përfshinë bashkëpunime me institucione ndërkombëtare si Konservatori Kombëtar i Parisit (Conservatoire National Supérieur de Paris) dhe Universiteti i Iowa-s, duke kombinuar trajnimet online me ato ballë për ballë. Performancat u zhvilluan në ambiente të njohura

si Universiteti i Arteve, Amfiteatri i Tiranës, qyteti bregdetar i Durrësit dhe një koncert i posaçëm në një shtëpi për të moshuar në Tiranë.

Një risi kyçe e festivalit ishte krijimi i “Orkestrës Konceptuale Jeta dhe Muzika”, e cila bashkoi muzikantë profesionistë me nxënës shqiptarë në performanca të përbashkëta. Më shumë se dyzet të rinj morën pjesë në punëtori intensive,

¹ <https://diasporashqiptare.al/2022/09/29/violina-e-paqes-me-shume-se-nje-seri-koncertesh/>

ndërsa mbi njëzet profesionistë ndërkombëtarë sollën perspektiva të ndryshme kulturore. Një nga historitë më frymëzuese është ajo e violinistes dhjetëvjeçare, Vesa Duma, e cila e përshkroi përvojën si transformuese: “Të luaja me muzikantë kaq të talentuar më frymëzoi të punoj më shumë dhe të besoj në aftësitë e mia.” Më shumë se 500 persona ndoqën tre koncertet kryesore të festivalit, duke përjetuar nga afër këtë shkëmbim kulturor përmes muzikës.

2.2 Së Bashku për Paqen – Solidaritet Muzikor Ndërkombëtar për Ukrainën në Tiranë

Në nëntor të vitit 2022, ndërsa Evropa përballej me krizën humanitare të shkaktuar nga pushtimi i Ukrainës nga Rusia, kryeqyteti shqiptar u kthye në një skenë solidariteti ndërkombëtar përmes koncertit bamirës “Së Bashku për Paqen”² I organizuar në bashkëpunim nga Ministria e Mbrojtjes e Shqipërisë dhe Ambasada e Ukrainës, ky aktivitet i jashtëzakonshëm bashkoi mbi 300 muzikantë nga vendet anëtare të NATO-s, përfshirë Orkestrën Frymore të Forcave të Armatosura Shqiptare, si dhe orkestra ushtarake dhe ansamble frymore nga disa shtete të NATO-s si SHBA, Mbretëria e Bashkuar, Franca, Italia, Greqia, Ukraina dhe vende të tjera. Qëllimi i tyre i përbashkët ishte i qartë: të ngrinte ndërgjegjësimin dhe të mbledhte fonde për të mbështetur fëmijët e prekur rëndë nga lufta në vazhdim.

Muzika u zgjodh me qëllim për rezonancën e saj emocionale dhe fuqinë për të komunikuar me çdo publik, duke garantuar ndjeshmëri të gjerë dhe mobilizim të mbështetjes ndërkombëtare. Programi emocionalisht i ngarkuar përfshinte pjesë patriotike, klasike dhe bashkëkohore, të kuruara posaçërisht për të nxitur refleksim

² <https://www.mod.gov.al/>

Megjithëse festivali u përball me sfida logjistike—si sigurimi i vazhdueshëm i fondeve dhe koordinimi i aktiviteteve në disa vende—partneritetet e forta me komunitetin ishin thelbësore për suksesin e tij. Në fund, “Violina e Paqes” avancoi vlerat e Bashkimit Evropian duke përfshirë të rinj të talentuar, shpesh nga shtesa në nevojë, në dialog të vlefshëm kulturor përmes muzikës.

kolektiv dhe veprim. Koncerti, i organizuar në Pallatin e Kongreseve në Tiranë, u kthye në një ngjarje të rëndësishme kulturore të ndjekur nga mijëra qytetarë dhe e shoqëruar nga mbulim i gjerë mediatik.

Donacionet e mbledhura gjatë koncertit shkuan drejtpërdrejt për të ndihmuar fëmijët e zhvendosur ose të plagosur në Ukrainë. Mbulimi i gjerë mediatik, kombëtar dhe ndërkombëtar,

e zgjeroi ndjeshëm ndikimin dhe jehonën e këtij akti solidariteti. Një muzikant pjesëmarrës u shpreh: “Ky koncert më dha mundësinë të kontribuoj, përmes muzikës, në një kauzë më të madhe se vetja,” duke pasqyruar rezonancën e thellë emocionale të ndjerë nga audienca dhe interpretuesit. Reagime të tjera nga muzikantët theksuan krenarinë dhe lidhjen emocionale me kauzën, duke vënë në pah fuqinë e shprehjes

kolektive muzikore.

“Së Bashku për Paqen” përfaqëson në mënyrë të qartë përputhjen me vlerat e Bashkimit Evropian, si përfshirja, dinjiteti njerëzor dhe qytetaria aktive globale. Përdorimi inovator i muzikës si mjet humanitar ofron potencial të madh për t’u përsëritur si një model i fuqishëm për ndërtimin e paqes dhe iniciativat e solidaritetit ndërkombëtar në të gjithë Evropën.

2.3 Tripiku për Paqen – Ndërthurja e Muzikës dhe Artit Pamor për Bashkimin Evropian

Në maj të vitit 2019, Shqipëria mirëpriti projektin inovator “Tripiku për Paqen”³ një nismë artistike që shprehu rrugëtimin historik të Evropës drejt unitetit përmes një kombinimi mbresëlënës të muzikës klasike, pamjeve multimediale dhe tregimit historik. I financuar nga Programi IPA 2 i Bashkimit Evropian, projekti—me një buxhet të konsiderueshëm prej 808,044 euro—synoi qartë forcimin e integritetit kulturor rajonal, nxitjen e dialogut ndërkulturor dhe promovimin e paqes në rajonin tradicionalisht kompleks të Ballkanit Perëndimor.

Projekti bashkoi 65 instrumentistë dhe 100 këngëtarë nga Shqipëria, Italia, Greqia, Mali i Zi dhe Kosova. Koncertet u mbajtën në Tiranë dhe Fier, me theks të veçantë në Teatrin Antik të Bylisit, dhe u fokusuan në vepra ikonike si “Requiem” i Verdit dhe Simfonia Nr. 9 e Beethovenit. Skena nga historia evropiane u projektuan në mure LED, duke ndërthurur muzikën, filmin dhe tregimin tematik në një tërësi unike “tripike” që pasqyronte evolucionin e Evropës nga konfliktet drejt integritetit.

Punëtoritë komunitare, të udhëhequra si nga

³ <https://tournee.italy-albania-montenegro.eu/>

edukatorë lokalë ashtu edhe nga artistë vizitorë, angazhuan më tej nxënësit në diskutime mbi trashëgiminë kulturore evropiane dhe solidaritetin. Më shumë se 1,000 vetë morën pjesë në performancat kryesore, ndërsa përmes mbulimit mediatik lokal dhe rrjeteve sociale u arrit edhe një audiencë më e gjerë. Anketat treguan nivel të lartë kënaqësie nga publiku dhe një rritje të dukshme të ndërgjegjësimit

për bashkëpunimin kulturor. Një pjesëmarrës deklaroi: "Të punoja me artistë nga vende të ndryshme më zgjeroi ndjesinë për identitetin e përbashkët evropian."

Partneritetet e krijuara gjatë projektit vijuan edhe pas përfundimit të aktivitetit, veçanërisht ndërmjet bashkive dhe institucioneve kulturore, duke premtuar shkëmbime edukative të vazhdueshme.

2.4 Projekti Jazz SaNiTi – Nxitja e Dialogut Ndërkulturor përmes Jazz-it në Tiranë

Nga korriku deri në shtator të vitit 2018, projekti jazz SaNiTi (Sarajevë–Nish–Tiranë) bashkoi të rinj nga Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina dhe Serbia përreth frymës së lirë të improvizimit dhe përfshirjes që karakterizon jazz-in, me qëllimin e qartë për të çmontuar ndarjet kulturore në Ballkanin Perëndimor. I menaxhuar në nivel lokal nga Shoqata "Syri Blu" në Shqipëri, projekti u zhvillua me një buxhet prej 14,790 euro, të financuar nga Zyra Rajonale për Bashkëpunim Rinor (RYCO) dhe Komisioni Evropian.

Aktivitetet përfshinë masterklasa intensive, punëtori dhe performanca publike jazz në Sarajevë, Nish dhe Tiranë/Apolloni, duke bashkuar 24 muzikantë të rinj (tetë nga secili vend), të përzgjedhur përmes një thirrjeje të hapur. Në Shqipëri, Parku Arkeologjik i Apollonisë shërbeu si një skenë piktoreske për seancat trajnuese tre-ditore dhe për koncertin përmbyllës, të cilësuar si "i veçantë dhe magjik," mbështetur nga Bashkia Fier, Liceu Artistik "Jakov Xoxa" dhe grupe kulturore vendore.

Duke u përqendruar te natyra improvizuese e jazz-it dhe kërkesa e tij për krijimtari bashkëpunuese, SaNiTi nxiti një dialog të vërtetë ndërkulturor mes të rinjve, duke kapërcyer barrierat gjuhësore

Përtej tërheqjes universale të muzikës klasike, "Tripiku për Paqen" nxori në pah frymën bashkuese që qëndron në zemër të vlerave të BE-së. Ai gjithashtu dëshmoi potencial të fortë për përsëritje si një model ndërkulturor për ndërtimin e paqes në mbarë Evropën, duke ofruar një qasje kreative, përfshirëse dhe të fuqishme për promovimin e bashkëpunimit dhe mirëkuptimit ndërmjet popujve.

dhe etnike. Pjesëmarrësit përmirësuan aftësitë muzikore përmes sesioneve "jam" dhe provave, ndërsa tryezat e rrumbullakëta eksploruan jazz-in si një mjet për të adresuar tensionet etnike dhe

fetare. Performancat publike në Sarajevë, Nish dhe Apolloni shfaqën një shkëmbim të gjallë mes traditave popullore ballkanike dhe jazz-it modern, me tre koncerte të përbashkëta ku morën pjesë mësues të vallëzimit popullor dhe grupe performuese lokale.

Si dëshmi e qëndrueshmërisë së ndikimit të projektit, u prodhuan 750 DVD me performanca nga eventi, duke ndihmuar në zgjerimin e mesazhit të SaNiTi për unitet dhe përfshirje sociale përtej audiencës së drejtpërdrejtë.

Megjithëse nisma u përball me sfida logjistike dhe të burimeve, ajo pati sukses falë udhëheqjes artistike të përkushtuar dhe partneriteteve të

forta vendore. Shumë pjesëmarrës përshkruan rritje të ndjeshmërisë ndërkulturore dhe respekt të thelluar për diversitetin, ndërsa publiku i entuziazmuar përjetoi drejtpërdrejt rolin ndikues që jazz-i mund të luajë në promovimin e tolerancës dhe paqes.

Në përputhje të plotë me politikat e BE-së për përfshirje sociale, diversitet kulturor dhe fuqizim të të rinjve, projekti Jazz SaNiTi ilustron fuqishëm se si edukimi joformal dhe muzika mund të krijojnë mirëkuptim të ndërsjellë në kontekste të ndërlikuara pas-konfliktuale—duke ofruar një model të përsëritshëm për bashkëpunimin evropian dhe dialogun ndërkulturor në të ardhmen.

3. BULLGARIA

Mozaiku kulturor i Bullgarisë përfaqëson një përzierje të pasur të folklorit të lashtë, muzikës së gjallë dhe traditave plot energji të vallëzimit, duke pasqyruar shekuj ndikimesh të ndryshme kulturore. Ndërsa festivalet rezonojnë me ritme dhe valle tradicionale që lidhin komunitetet, Bullgaria e sotme përballet me sfida të marginalizimit, përjashtimit social dhe tensioneve ndërkulturore, veçanërisht brenda komuniteteve minoritare. Si përgjigje, Bullgaria ka përqafuar gjithnjë e më shumë muzikën dhe vallëzimin si mjete të fuqishme për integrim

shoqëror, dialog ndërkulturor dhe fuqizim të të rinjve, në përputhje të plotë me vlerat e Bashkimit Evropian dhe objektivat e programit Erasmus+. Iniciativat e përzgjedhura – Festivali Rom i Plovdivit, Festivali Rinor Ballkanik, Punëtoritë e Muzikës dhe Vallëzimit Arete, Martesa mund të presë – Arsimi jo, dhe Nismat Muzikore '21 – hedhin dritë mbi qasjen novatore të Bullgarisë në adresimin e sfidave shoqërore bashkëkohore përmes angazhimit artistik dhe edukimit joformal.

3.1 Festivali Rom i Plovdivit – Festim i Diversitetit përmes Kulturës Rome

Që nga themelimi i tij në vitin 2017, Festivali Rom i Plovdivit⁴ është shndërruar në një festë të gjallë të kulturës rome dhe një platformë me ndikim për dialog ndërkulturor në qytetin historik të Plovdivit, i njohur si Kryeqytet Evropian i Kulturës. Si pjesë e një strategjie më të gjerë për të luftuar paragjykimet e thella shoqërore dhe marginalizimin që prek komunitetet rome, festivali synon të nxisë vlerësimin e ndërsjellë dhe respektin përmes shprehjes artistike dinamike.

Plovdivi, tradicionalisht një udhëkryq kulturash të ndryshme, ka qenë për dekada shtëpia e një komuniteti të konsiderueshëm rom, shpesh i përballur me stereotipe negative dhe përjashtim. Duke njohur nevojën urgjente për të ndërtuar ura mes komuniteteve, Fondacioni Rom "Roma Plovdiv" e nisi festivalin me mbështetje të

konsiderueshme nga institucionet kulturore vendore, liderët e komunitetit rom dhe autoritetet komunale të Plovdivit. Çdo vit, festivali tërheq pjesëmarrje të gjerë nga artistë, edukatorë, aktivistë të shoqërisë civile dhe anëtarë të komunitetit, duke u bërë një ngjarje e njohur në shkallë të gjerë që promovon identitetin rom dhe shkëmbimin ndërkulturor.

Në zemër të festivalit janë aktivitetet e larmishme artistike që ndriçojnë pasurinë dhe kompleksitetin e trashëgimisë kulturore rome. Publiku angazhohet drejtpërdrejt në performanca muzikore që përfshijnë ritme tradicionale rome dhe interpretime moderne që përziejnë jazz, funk dhe elemente të muzikës ballkanike. Punëtoritë ndërvepruese të vallëzimit lejojnë pjesëmarrës nga prejardhje të ndryshme etnike të zhytën në

⁴ <https://www.roma-plovdiv.com/>

tradiat rome, duke krijuar lidhje të reja përmes përvojës së përbashkët artistike. Shfaqjet teatrale, leximet letrare, sesionet e tregimeve dhe ekspozitat e artit e pasurojnë më tej festivalin, duke ofruar përfaqësime të shumëanshme të identitetit dhe historisë rome.

Në veçanti, aktivitetet me tregime dhe diskutimet letrare janë bërë mjete të fuqishme për të humanizuar dhe kontekstualizuar përvojat e komuniteteve rome, duke i dhënë zë të drejtpërdrejtë përfaqësimit të tyre autentik. Festivali synon të çmontojë paragjykimet përmes bisedave të hapura dhe konstruktive mbi tema të ndërlukuara si diskriminimi, varfëria, pabarazia në arsim dhe keqkuptimet kulturore.

Një aspekt veçanërisht i rëndësishëm i festivalit është përfshirja aktive e artistëve dhe interpretuesve të rinj romë. Duke ofruar platforma të aksesueshme për të shfaqur talentin dhe kreativitetin, të rinjtë romë fitojnë vetëbesim, dukshmëri dhe ndjenjë të fuqizuar të krenarisë kulturore. Po ashtu, partneritetet me shkollat lokale dhe qendrat kulturore garantojnë përfshirje ndërbreznore dhe forcojnë kohezionin komunitar.

Ndikimi i festivalit ka qenë dukshëm pozitiv. Vlerësime dhe dëshmi nga pjesëmarrësit tregojnë ndryshime domethënëse në qëndrimet publike ndaj komunitetit rom, duke theksuar rritjen e ndërgjegjësimit dhe vlerësimit ndërkulturor. Banorët vendas raportojnë ndjenja më të forta lidhjeje me fqinjët e tyre romë, ulje të paragjykimëve dhe një kuptim më të thellë

për traditat dhe kontributet e komunitetit rom në shoqërinë bullgare. Po ashtu, pjesëmarrësit romë shprehin vetëbesim më të lartë, krenari të përforcuar komunitare dhe një motivim më të madh për përfshirje qytetare dhe kulturore.

Megjithëse festivali ka njohur sukses të konsiderueshëm, është përballur edhe me sfida, veçanërisht në aspektin e burimeve financiare të kufizuara dhe rezistencës së herëpashershme nga segmente të komunitetit të gjerë. Megjithatë, angazhimi i vazhdueshëm i komunitetit, përfshirja e gjerë e aktorëve të interesit dhe qasjet krijuese për mbledhje fondesh kanë ndihmuar në kapërcimin e këtyre pengesave. Për më tepër, mbështetja e fortë institucionale dhe përfshirja aktive e autoriteteve kulturore të Plovdivit kanë qenë thelbësore për vazhdimësinë dhe rritjen e festivalit.

Në përputhje të plotë me vlerat themelore të Bashkimit Evropian—veçanërisht përfshirjen, diversitetin kulturor dhe qytetarinë aktive—Festivali Rom i Plovdivit përputhet në mënyrë të natyrshme me objektivat e programit Erasmus+. Ai ofron një model të transferueshëm dhe të qëndrueshëm, duke treguar se si festimi i artit, i mbështetur në pjesëmarrjen komunitare dhe përfaqësimin autentik kulturor, mund të transformojë perceptimet publike, të nxisë mirëkuptim ndërkulturor dhe të promovojë harmoni sociale afatgjatë. Përmes muzikës, vallëzimit, tregimeve dhe përvojave të përbashkëta, ky festival ilustron fuqishëm se dallimet kulturore mund të bëhen katalizatorë të bashkimit dhe jo të ndarjes.

3.2 Festivali Rinor Ballkanik – Bashkimi i të Rinjve përmes Muzikës dhe Vallëzimit

I themeluar në vitin 1996 në qytetin piktoresk të Sandanskit, Bullgari, Festivali Rinor Ballkanik⁵ lindi nga një vizion i guximshëm: të përdorë muzikën, vallëzimin dhe bashkëpunimin artistik për të kapërcyer ndarjet historike dhe për të ndërtuar paqe të qëndrueshme midis vendeve ballkanike. Sandanski, i pozicionuar në një udhëkryq historik të kulturave, u zgjodh qëllimisht si vendi i këtij festivali për të simbolizuar pajtimin dhe dialogun në një rajon të shënuar gjatë nga kompleksitetet etnike dhe politike. Nisma lindi si përgjigje ndaj pasojave të trazuara të konflikteve në ish-Jugosllavi, duke pranuar se paqja afatgjatë kërkon mirëkuptim të ndërsjellë dhe shkëmbim ndërkulturor ndërmjet brezave të rinj.

Çdo verë, festivali e shndërron Sandanskin në një qendër të gjallë të krijimtarisë rinore dhe dialogut kulturor. Bashkia e Sandanskit dhe Ministria Bullgare e Kulturës ofrojnë mbështetje të vazhdueshme për këtë aktivitet, përkrah partnerëve ndërkombëtarë, institucioneve kulturore vendore dhe organizatave të fokusuar në të rinjtë. Delegacione të rinjsh nga Bullgaria, Maqedonia e Veriut, Serbia, Rumania, Shqipëria, Greqia, Mali i Zi, Turqia dhe vendet tjera ballkanike marrin pjesë në aktivitete gjithëpërfshirëse që

⁵ <https://www.facebook.com/byfestival/>

shndërrojnë dallimet kulturore në burime pasurie, jo ndarjeje.

Në zemër të suksesit të festivalit qëndron qasja e tij përfshirëse dhe inovative. Të rinjtë angazhohen në performanca të përbashkëta që ndërthurin folklorin tradicional ballkanik me stile bashkëkohore, duke krijuar shprehje artistike që festojnë trashëgiminë e përbashkët dhe njëkohësisht respektojnë dallimet kulturore. Grupet e vallëzimit tradicional dhe punëtoritë e koreografisë moderne zhvillohen paralelisht, duke inkurajuar pjesëmarrësit të eksplorojnë forma të reja arti përmes përvojave të tyre të zakonshme. Festivali përfshin gjithashtu shfaqje teatrore interaktive, ekspozita arti pamor dhe performanca muzikore që përziejnë folklor, jazz, pop dhe zhanre fusion, duke tërhequr një audiencë të gjerë rinore dhe të larmishme.

Një komponent veçanërisht i rëndësishëm janë sesionet e dialogut ndërkulturor dhe punëtoritë e përbashkëta artistike. Të udhëhequra nga artistë me përvojë, punonjës rinorë dhe ndërmjetës kulturorë, këto sesione krijojnë hapësira të sigurta ku të rinjtë mund të diskutojnë çështje delikate si paragjykimet, stereotipet, keqkuptimet historike dhe objektivat e përbashkëta për të ardhmen. Përmes ndarjes së tregimeve personale dhe talentit artistik, pjesëmarrësit krijojnë lidhje të bazuara në respekt dhe empati. Me kalimin e viteve, këto dialogë janë shndërruar në miqësi të qëndrueshme, partneritete dhe nisma kulturore të përbashkëta, duke forcuar solidaritetin rajonal midis të rinjve ballkanikë.

Rezultatet e festivalit janë të qëndrueshme dhe thellësisht transformuese, siç pasqyrohet

në vlerësime dhe dëshmi personale. Shumë pjesëmarrës raportojnë zhvillim të thellë personal, rritje të vlerësimit për diversitetin kulturor dhe ulje të ndjeshme të paragjyqimeve dhe keqkuptimeve të mëparshme. Artistët e rinj shprehin vetëbesim më të madh, kompetencë ndërkulturore të rritur dhe motivim për të promovuar paqen dhe solidaritetin në komunitetet e tyre. Komentet nga edukatorët, prindërit dhe banorët lokalë theksojnë më tej rolin e festivalit si një mjet domethënës për kohezionin social dhe fuqizimin e të rinjve në mbarë rajonin.

Megjithatë, organizimi i një festivali ndërkombëtar të kësaj përmase nuk është pa sfida. Komplexitetet logjistike si koordinimi i pjesëmarrjes ndërkufitare, sigurimi i burimeve të mjaftueshme dhe menaxhimi i ndjeshmërive diplomatike kanë qenë herë pas here pengesa të rëndësishme. Këto sfida janë adresuar me sukses përmes bashkëpunimit të ngushtë me aktorë të shumtë, partneriteteve lokale dhe ndërkombëtare, si dhe angazhimit të vazhdueshëm të komunitetit. Mbështetja e fuqishme nga institucionet vendore dhe qendrore ka garantuar vazhdimësinë dhe pjesëmarrjen e lartë, duke forcuar statusin e festivalit si një nga ngjarjet më të rëndësishme kulturore në Bullgari dhe në të gjithë Ballkanin.

Në përputhje të qartë me vlerat themelore të Bashkimit Evropian—solidaritetin, dialogun ndërkulturor dhe qytetarinë aktive—Festivali Rinor Ballkanik demonstroi potencialin e jashtëzakonshëm të muzikës dhe vallëzimit si gjuhë universale që kapërcejnë kufijtë dhe historitë e ndarjes. Modeli i tij i përsëritshëm ofron njohuri të vlefshme dhe metoda praktike për përdorimin e edukimit artistik joformal në nxitjen e mirëkuptimit ndërkulturor, lidhshirësinë rinor dhe ndërtimit të paqes afatgjatë. Në thelb, përmes bashkëpunimit artistik dhe krijimtarisë së drejtuar nga të rinjtë, Festivali Rinor Ballkanik ilustron fuqishëm se festimi i diversitetit mund të jetë themeli më i qëndrueshëm për unitetin dhe paqen në rajon.

3.3 Punëtoritë e Muzikës dhe Vallëzimit Arete – Fuqizimi i të Rinjve Romë përmes Shprehjes Artistike

Që nga krijimi i tyre në vitin 2015, Punëtoritë e Muzikës dhe Vallëzimit të Fondacionit Rinor Arete⁶ kanë trajtuar me pasion pabarazitë arsimore dhe sociale me të cilat përballen të rinjtë romë në Bullgari. Brenda një misioni më të gjerë për të luftuar diskriminimin e përhapur dhe

përrjashtimin sistematik të komuniteteve romë, këto punëtori shfrytëzojnë në mënyrë unike fuqinë transformuese të përfshirjes artistike, duke nxitur fuqizimin, përfshirjen dhe aspiratat akademike të të rinjve në nevojë. Iniciativa lindi si përgjigje ndaj pabarazive të vazhdueshme

⁶ www.areteyouth.org

arsimore dhe mungesës së mundësive për të rinjtë romë, të cilët shpesh përballen me izolim shoqëror, braktisje të hershme të shkollës dhe barriera në punësim.

Membështetjen nga institucione arsimore vendore, liderë komunitarë dhe shoqata kulturore rome, Arete ka arritur me sukses të integrojë punëtoritë e muzikës dhe vallëzimit në kornizën e saj të gjerë për fuqizimin rinor. Këto sesione interaktive ndërthurin muzikën dhe vallëzimet tradicionale rome me teknika bashkëkohore artistike, duke u mundësuar pjesëmarrësve të rinj të përqafojnë trashëgiminë e tyre kulturore dhe njëkohësisht të njihen me praktika të gjera artistike. Muzikantë, koreografë dhe edukatorë me përvojë nga komuniteti rom udhëheqin këto sesione intensive në mjedise kulturore të ndjeshme dhe frymëzuese, shpesh të organizuara në shkolla, qendra komunitare dhe hapësira rinore në mbarë Bullgarinë. Pjesëmarrja e artistëve të respektuar romë si mentorë dhe modele suksesi frymëzon të rinjtë dhe forcon krenarinë e tyre kulturore, duke i motivuar drejt përsosmërisë personale.

Pjesëmarrësit në këto punëtori angazhohen rregullisht në aktivitete të ndryshme artistike që synojnë jo vetëm zhvillimin e aftësive krijuese, por edhe rritjen e vetëvlerësimit, motivimit arsimor dhe kompetencave sociale. Aktivitetet përfshijnë mësim të vallëzimit tradicional rom, sesione muzike instrumentale, trajnime vokale, ushtrime improvizimi dhe punëtori të koreografisë moderne që ndërthurin traditat rome me zhanre popullore bashkëkohore. Kjo qasje afirmon identitetin kulturor, duke luftuar stigmën e brendësuar dhe njëkohësisht duke promovuar dialog ndërkulturor në komunitetet më të gjera bullgare.

Një tipar kyç i programit është përqendrimi në performancat publike, të cilat shërbejnë si

platforma fuqizuese për të rinjtë romë për të prezantuar në mënyrë krijuese trashëgiminë, talentin dhe aspiratat e tyre. Këto performanca, të zhvilluara në hapësira publike, shkolla dhe festivale lokale, jo vetëm që festojnë traditat artistike rome, por sfidojnë hapur stereotipet negative dhe paragjykimet shoqërore. Audienca ka mundësi të përjetojë nga afër thellësinë, bukurinë dhe pasurinë e kulturës rome, duke nxitur mirëkuptim më të thellë, respekt dhe dialog. Kjo dukshmëri e krijuar përmes prezantimeve publike kontribuon drejtpërdrejt në kohezionin social, duke forcuar ndjeshmërinë dhe duke reduktuar diskriminimin e rrënjësor.

Vlerësimet e programit kanë nënvizuar vazhdimisht suksesin e jashtëzakonshëm të tij në fuqizimin e të rinjve romë. Rezultatet e matshme përfshijnë rritje të ndjeshme të vetëbesimit, përfshirje më të madhe në procesin arsimor dhe aspirata më të larta në mesin e pjesëmarrësve. Shkalla e ndjekjes dhe qëndrueshmërisë në shkollë është rritur dukshëm mes të rinjve të përfshirë në punëtori, duke ilustruar ndikimin më të gjerë që fuqizimi përmes artit ka në arsim. Mësues, prindër dhe liderë komunitarë ofrojnë rregullisht dëshmi domethënëse që përshkruajnë përmirësime të dukshme në qëndrimet, sjelljet sociale dhe marrëdhëniet ndërkulturore të pjesëmarrësve. Shumë nga të rinjtë romë të përfshirë në program kanë përparuar në rrugën akademike dhe janë bërë avokatë aktivë të komunitetit të tyre, duke treguar transformime të qëndrueshme personale dhe në nivel komunitar të nxitura përmes angazhimit artistik.

Pavarësisht sfidave fillestare—përfshirë skepticizmin nga vetë komuniteti rom dhe nga komunitetet jo-romë si dhe mungesën e burimeve të mjaftueshme—Fondacioni Rinor Arete ka arritur të sigurojë qëndrueshmërinë dhe zgjerimin

e programit. Kjo është realizuar përmes ndërtimit të partneriteteve të forta vendore, sigurimit të mbështetjes së vazhdueshme nga institucionet arsimore dhe ruajtjes së një angazhimi të lartë të komunitetit. Duke i integruar këto punëtori në një strategji të gjerë për fuqizimin rinor—që përfshin gjithashtu mentorim, mbështetje akademike, këshillim për karrierë dhe avokim social—fondacioni ka forcuar ndjeshëm ndikimin afatshkurtër dhe afatgjatë të rinjtë romë.

Punëtoritë e muzikës dhe vallëzimit të Arete

dëshmojnë potencialin e thellë që ka edukimi kulturor dhe artistik për të fuqizuar të rinjtë e marginalizuar, për të nxitur dialogun ndërkulturor dhe për të forcuar kohezionin shoqëror. Qasja e tyre e transferueshme ofron njohuri të vlefshme dhe metoda praktike që mund të përshtaten në kontekste të ndryshme në mbarë Evropën. Mbi të gjitha, Fondacioni Rinor Arete dëshmon qartë se përmes festimit të identitetit kulturor dhe kreativitetit artistik, të rinjtë në kushte të vështira mund të gjejnë rrugë të fuqishme drejt përfshirjes, suksesit arsimor dhe fuqizimit shoqëror.

3.4 Martesa Mund të Presë, Arsimi Jo – Lufta kundër martesave të hershme përmes muzikës dhe vallëzimit

Që nga fillimi i saj në vitin 2017, Qendra për Dialog Ndëretnik dhe Tolerancë "Amalipe" ka trajtuar me përkushtim çështjen thelbësore dhe të ndjeshme të martesave të hershme në komunitetet romë në mbarë Bullgarinë përmes nismës së saj të fuqishme "Martesa Mund të Presë, Arsimi Jo"⁷. Kjo nismë novatore, e mbështetur financiarisht nga Bashkimi Evropian dhe Fondacioni për Nisma Qytetare, lindi si përgjigje ndaj shkallës alarmante të braktisjes së hershme të shkollës, pabarazive gjinore dhe traditave të rrënjësura thellë që historikisht kanë kufizuar mundësitë arsimore dhe shoqërore—veçanërisht për vajzat e reja romë.

Duke njohur fuqinë transformuese të muzikës dhe vallëzimit—të lidhura ngushtë me identitetin dhe jetën e përditshme romë—nisma i integron në mënyrë strategjike shprehjet artistike tradicionale romë brenda programeve edukative dhe kulturore, për të nxitur angazhimin komunitar, për të rritur ndërgjegjësimin dhe për të promovuar barazinë gjinore dhe të drejtën

⁷ <https://amalipe.bg/>

për arsimim. Përdorimi inovativ nga Amalipe i muzikës, tregimit dhe vallëzimit të rrënjësor në kulturën romë mundëson trajtimin e çështjeve të ndjeshme në mënyrë të qasshme dhe jo kërcënuese, duke përfshirë drejtpërdrejt të rinjtë, familjet dhe rrjetet më të gjera komunitare.

Aktivitetet e organizuara në kuadër të kësaj nisme janë të gjalla, ndërvepruese dhe edukative, të mbështetura fort në kontekstin kulturor të komunitetit. Ato përfshijnë punëtori joformale të rregullta në shkolla dhe qendra komunitare, ngjarje kulturore interaktive, shfaqje teatrore dhe vallëzimi, si dhe diskutimet hapura të udhëhequra nga figura të respektuara të komunitetit rom dhe edukatorë. Artistë profesionistë, muzikantë dhe liderë të rinj udhëzojnë pjesëmarrësit përmes këngëve dhe vallëzimeve tradicionale romë, duke krijuar hapësira të sigurt për të eksploruar tema të rëndësishme si të drejtat e vajzave dhe grave, përfitimet afatgjata të arsimit dhe rreziqet e martesës së hershme.

Për më tepër, përdorimi i modelit të edukimit nga bashkëmoshatarët fuqizon figura të reja frymëzuese brenda komunitetit rom—veçanërisht vajzat që kanë kapërcyer barriera personale dhe kulturore—të ndajnë përvojat e tyre dhe të motivojnë bashkëmoshatarët drejt arritjeve arsimore.

Performancat publike në komunitet shërbejnë si platforma njëkohësisht festive dhe avokuese. Pjesëmarrësit paraqesin rutina artistike të mbështetura thellësisht në traditën rome, duke tërhequr vëmendjen e komunitetit dhe hapur dialog rreth rëndësisë së arsimit dhe barazisë gjinore. Këto prezantime publike jo vetëm që argëtojnë, por edhe nxisin reflektime të rëndësishme mbi normat kulturore të rrënjosura. Muzikantë dhe grupe vallëzimi romë lokale japin mbështetje aktive në këto performanca, duke forcuar autenticitetin kulturor dhe besueshmërinë e mesazhit që përcjell iniciativa.

Rezultatet e nismës “Martesa Mund të Presë, Arsimi Jo” kanë qenë të thella dhe të matshme. Vlerësimet e pavarura dhe reagimet nga komunitetet tregojnë rritje të ndjeshme të pjesëmarrjes në shkollë dhe ulje të braktisjes shkollore midis vajzave rome në zonat e synuara. Po ashtu, incidentet e raportuara të martesave të hershme janë ulur ndjeshëm në zonat ku zbatohet projekti. Familjet dhe mësuesit dëshmojnë për përmirësim të marrëdhënieve midis komuniteteve rome dhe shkollave, si dhe rritje të gatishmërisë së prindërve romë—sidomos të baballarëve—për të mbështetur vazhdimin e shkollimit të vajzave të tyre. Nisma ka rritur ndjeshëm ndërjegjësimin komunitar rreth barazisë gjinore, ka fuqizuar

gratë e reja dhe ka sfiduar normat shoqërore kufizuese.

Pavarësisht sukseseve të mëdha, projekti është përballur me sfida të konsiderueshme, kryesisht të lidhura me sigurimin e fondeve të qëndrueshme, ruajtjen e angazhimit afatgjatë të komunitetit dhe tejkalimin e rezistencës që buron nga praktikat tradicionale të rrënjosura. Amalipe i ka adresuar me sukses këto sfida përmes bashkëpunimit të gjerë vendor, programeve edukative të synuara që përfshijnë liderët komunitarë dhe fushatave avokuese të ndjeshme ndaj kontekstit kulturor. Dialogët e vazhdueshëm me pleqtë e komunitetit dhe figurat e respektuara rome kanë qenë gjithashtu vendimtarë për sigurimin e mbështetjes komunitare dhe garantimin e ndryshimeve të qëndrueshme.

E përputhur plotësisht me parimet e Bashkimit Evropian për përfshirje, barazi gjinore, qytetari aktive dhe dialog ndërkulturor, “Martesa Mund të Presë, Arsimi Jo” përfaqëson një model të përsëritshëm dhe frymëzues për përdorimin e shprehjes artistike të rrënjosur në kulturë brenda mjediseve të edukimit joformal. Nisma demonstroi qartë se muzika dhe vallëzimi tradicional, të kombinuara me avokim të fokusuar, mund të transformojnë fuqishëm qëndrimet, të fuqizojnë të rinjtë e marginalizuar dhe të kultivojnë kohezionin shoqëror. Mbi të gjitha, puna e Amalipe ilustron fuqishëm se përmes ndërhyrjeve edukative të ndjeshme ndaj kulturës, edhe sfidat më të thella shoqërore mund të kapërcehen me sukses, duke hapur rrugë drejt përfshirjes më të madhe, barazisë dhe fuqizimit kolektiv të komunitetit.

3.5 Nismat Muzikore '21 – Promovimi i Përfshirjes Sociale përmes Prodhimeve Muzikore Krijuese

Në vitin 2021, projekti inovativ bullgar “Nismat Muzikore '21⁸”, u shfaq si një përgjigje artistike e fuqishme ndaj sfidave të vazhdueshme të përjashtimit dhe marginalizimit social me të cilat përballen komunitetet minoritare në të gjithë vendin. I financuar dhe mbështetur nga Fondi Kombëtar i Kulturës në Bullgari, ky projekt u konceptua nga një vetëdije e mprehtë mbi ndarjet shoqërore dhe nevojën urgjente për të nxitur më shumë empati, dialog ndërkulturor dhe integrim komunitar përmes gjuhës universale të muzikës.

I mbështetur në bindjen se muzika ka fuqinë për të kapërcyer ndarjet, për të thyer stereotipe dhe për t'u dhënë zë atyre që shpesh mbeten të padëgjuar, “Nismat Muzikore '21” solli së bashku muzikantë dhe artistë profesionistë me anëtarë të komuniteteve minoritare në Bullgari—përfshirë romët, turqit dhe grupe të tjera etnike që shpesh përjashtohen nga jeta shoqërore. Kjo qasje bashkëpunuese nuk u dha thjesht mundësi pjesëmarrjeje individëve nga minoritetet, por i fuqizoi ata të bashkë-krijojnë prodhime artistike, duke artikuluar drejtpërdrejt përvojat e tyre, trashëgiminë kulturore dhe sfidat shoqërore.

Iniciativa përfshiu krijimin e një serie kompozimesh muzikore me përmbajtje sociale, të shoqëruara me videoklipe që ilustronin fuqishëm histori personale, tradita kulturore dhe realitete shoqërore të përditshme të minoriteteve. Çdo vepër muzikore dhe vizuale u kthye në një mjet rrëfimi, duke vënë në qendër tema si diskriminimi, vështirësitë e integritit, krenaria kulturore dhe ruajtja e identitetit. Muzikantët profesionistë bashkëpunuan ngushtë me pjesëmarrësit

minoritarë gjatë gjithë procesit krijues, duke u siguruar që çdo prodhim të përfaqësonte në mënyrë autentike përvojat, aspiratat dhe shprehjet kulturore të komuniteteve të përfshira.

Ndikimi i nismës u ndje shpejt përtej pjesëmarrësve të drejtpërdrejtë. Prodhimet muzikore dhe vizuale arritën një audiencë të gjerë në të gjithë Bullgarinë përmes shpërndarjes së planifikuar publike—në platforma online, fushata në rrjetet sociale dhe prezantime komunitare. Këto krijime nxitën dialog publik me kuptim të thellë, duke rritur ndjeshëm ndërgjegjësimin shoqëror dhe mirëkuptimin mbi sfidat që përjetojnë komunitetet minoritare. Reagimet e publikut, dëshmitë personale dhe vlerësimet e projektit treguan ndryshime të prekshme në perceptimin shoqëror: rritje të ndjeshmërisë, ulje të paragjykimëve dhe një vlerësim më të thelluar për diversitetin kulturor që ekziston në strukturën shoqërore bullgare.

Pjesëmarrësit raportuan transformime personale të jashtëzakonshme, duke përfshirë rritje të vetëbesimit, ndjenjë më të madhe përkatësie në komunitet dhe një zë të fuqizuar për të avokuar në emër të vetes dhe komunitetit të tyre. Veçanërisht domethënëse ishin dëshmitë e artistëve të rinj nga komunitetet minoritare, të cilët shprehën se angazhimi i tyre krijues përkrah muzikantëve të njohur i kishte motivuar thellësisht, duke i frymëzuar për arritje më të larta në arsim dhe përfshirje më aktive në jetën qytetare. Edhe artistët profesionistë përfshirë në projekt shprehën se përvoja u kishte zgjeruar këndvështrimin, duke theksuar aftësinë unike të muzikës për të thyer barriera dhe për të kultivuar

8 <https://programs.ncf.bg/bg/results/MI156>

marrëdhënie ndërkulturore me kuptim të thellë.

Pavarësisht suksesit të dukshëm, projekti u përball me sfida fillestare logjistike, kryesisht për shkak të kufizimeve financiare dhe materiale. Megjithatë, organizatorët i kapërcyen me sukses këto pengesa përmes aktivizimit të rrjeteve komunitare dhe kulturore, duke siguruar kontribute në natyrë si hapësira studioje, pajisje teknike dhe mbështetje vullnetare nga artistë lokalë, shoqata kulturore dhe organizata të shoqërisë civile. Ky bashkëpunim i gjerë komunitar ishte thelbësor për ruajtjen e vrullit të projektit dhe realizimin me sukses të çdo prodhimi.

“Nismat Muzikore '21” paraqet një model

të përsëritshëm me potencial të madh për transferim në kontekste të tjera. Qasja e tij—që ndërthur angazhimin në nivel komunitar, bashkëpunimin me artistë profesionistë dhe shpërndarjen publike—ofron njohuri të vlefshme dhe metoda praktike për të shfrytëzuar shprehjen muzikore dhe artistike si mjete të fuqishme për avokim social, vlerësim kulturor dhe ndërtim të paqes. Në thelb, “Nismat Muzikore '21” ilustron qartë potencialin transformues që qëndron në ndërhyrjet artistike të ndjeshme ndaj kulturës. Duke krijuar platforma ku zërat e margjinalizuar mund të rezonojnë qartë, kjo nismë kontribuon në mënyrë të prekshme për një shoqëri bullgare më gjithëpërfshirëse, më empatike dhe më të pasur në larmi kulturore.

4. ITALIA

Peizazhi kulturor i Italisë pulson nga jeta, i formësuar ndër shekuj përmes krijimtarisë, traditave artistike plot gjallëri dhe shkëmbimeve të larmishme. Shtëpitë e operës kumbojnë nga performanca madhështore, ndërsa vallet popullore ngjallin kujtime ndërbrezore në sheshet publike. Megjithatë, përtej këtyre shprehjeve të përjetshme, Italia e sotme përballet me sfida të thella: një shoqëri gjithnjë e më e larmishme për shkak të migracionit, pabarazi në rritje ekonomike, marginalizim të rinjve dhe mbështetje të kufizuar për personat me nevoja të veçanta.

Përgjigjja ndaj këtyre sfidave ka sjellë një ndryshim të jashtëzakonshëm: një qasje e re që e sheh muzikën dhe vallëzimin jo thjesht si tradita artistike, por si mjete të fuqishme për transformim shoqëror. Në të gjithë vendin,

kanë lindur iniciativa në kuadër të edukimit joformal, të cilat shfrytëzojnë gjuhët universale të ritmit, melodisë dhe lëvizjes për të promovuar tolerancën, mirëkuptimin ndërkulturor dhe ndërtimin e pages.

Katër iniciativat italiane të përzgjedhura—Rhythm 4Youth, MusicalInGioco, I Wanna Dance with Somebody dhe Aggregation in Music—përfaqësojnë më së miri këtë valë të re të angazhimit artistik me qëllim shoqëror. Së bashku, ato tregojnë në mënyrë të gjallë se si muzika dhe vallëzimi mund të frymëzojnë të rinjtë dhe komunitetet e tyre për ta parë diversitetin jo si pengesë, por si mundësi për rritje të përbashkët, duke mishëruar angazhimin e thellë të Italisë ndaj vlerave evropiane dhe objektivave të programit Erasmus+.

4.1 Rhythm 4Youth – Fuqizimi i të Rinjve me Disleksi përmes Gëzimit të Vallëzimit në Romë dhe Vjenë

Në vitin 2022, organizata edukative Move Art ASD nga Roma bashkëpunoi me BIANNA Zentrum für Bildung und Kunst nga Vjena për të adresuar një sfidë që shpesh qëndron e fshehur në sipërfaqe—disleksinë dhe izolimin shoqëror që ajo sjell. Disleksia, ndonëse e njohur gjerësisht, vazhdon të keqkuptohet dhe shpesh i lë të rinjtë e prekur të shkëputur nga bashkëmoshatarët dhe të përjashtuar nga jeta edukative dhe sociale. Kërkimet e fundit që theksojnë lidhjen midis disleksisë dhe perceptimit të ritmit ndezën një ide të fuqishme: a

mund vallë vallëzimi, me rrjedhën e tij ritmike, të ndërtojë ura midis perceptimeve dëgjimore dhe pamore që shpesh janë të çrregulluara te të rinjtë disleksikë?

Me një grant prej 60,000 euro nga Bashkimi Evropian, projekti “Rhythm 4Youth”⁹ mori formë përmes një serie punëtorish të kuruara me kujdes në Romë dhe Vjenë, të dedikuara posaçërisht për adoleshentë disleksikë të moshës 13–19 vjeç. Aktivitetet përfshinë rrethe ritmike me daulle, lojëra pasqyrimi interaktive, vallëzim

9 <https://www.piattaformaprogetti.eu/rhythm-4-youth/>

improvizues, ushtrime lëvizjeje ritmike dhe lojëra angazhuese si “ndiq dirigjentin.” Këto nuk ishin thjesht mësimë vallëzimi—por hapësira të sigurt, të krijuara për të përmbushur nevojat shumë-shqisore të pjesëmarrësve disleksikë, duke i lejuar ata të shprehen lirisht pa frikë nga keqkuptimi apo dështimi.

Metodologjia e këtij projekti ishte inovative, duke u shkëputur nga qasjet tradicionale dhe duke ofruar një mësim të personalizuar me përfshirje të plotë. Trajnerët përdorën rutina të strukturuar, ndihmesa vizuale, materiale mbështetëse të përsëritura dhe vëmendje të individualizuar, duke siguruar që çdo pjesëmarrës të ndjehej rehat dhe aktiv. E veçanta është se trajnerët nuk punuan

vetëm; ata bashkëpunuan ngushtë me partnerë si Asociata Tinerilor Cu Iniciativa Civica dhe Education and Lobbying Nel Skopje (PEL) nga Maqedonia e Veriut. Këto partneritete jo vetëm që thelluan dimensionin ndërkulturor të projektit, por gjithashtu ndihmuan trajnerët të identifikojnë herët shenjat e disleksisë, duke zgjeruar më tej ndikimin e projektit.

Shkollat, familjet dhe institucionet vendore dhanë mbështetje të rëndësishme, duke ofruar ambiente, burime dhe ekspertizë për vazhdimësinë e nismës. Pasurimi kulturor u ndërthur në çdo ndërveprim: ekspertë të vallëzimeve popullore prezantuan ritme tradicionale që ndihmonin në adresimin e sfidave ritmike specifike të pjesëmarrësve. Këto shkëmbime kulturore

forcuan ndjesinë e përkatësisë në një komunitet më të gjerë dhe gjithëpërfshirës.

Rezultatet e “Rhythm 4Youth” i tejkaluan pritshmëritë fillestare. Të dhënat treguan një rritje mbresëlënëse (të paktën 60%) në nivelin e njohurive të punonjësve rinorë dhe edukatorëve për disleksinë dhe lidhjen e saj me aktivitetet e bazuara në ritëm. U zhvilluan mbi 30 udhëzime praktike të reja për të përmirësuar komunikimin dhe përfshirjen e të rinjve me disleksi. Por përtej statistikave, ndikimi më i thellë ishte njerëzor dhe emocional.

Mësues dhe prindër ndanë dëshmi prekëse për përmirësimin e vetëbesimit dhe pjesëmarrjes së fëmijëve, duke e përshkruar vallëzimin si një mjet kuptimplotë për integrimin e tyre social dhe emocional. Siç tha një edukatore: “T’i shihje këta fëmijë duke u hapur, duke u ndjerë më në fund pjesë e diçkaje më të madhe se gjendja e tyre, ishte thellësisht prekëse.”

Megjithatë, këto arritje nuk erdhën pa vështirësi. Projekti përballëj me sfida në përshtatjen e metodave të vallëzimit për nevojat specifike të të rinjve disleksikë. Këto u tejkaluan përmes trajnimeve të specializuara për punonjësit rinorë, zhvillimit të udhëzimeve të qarta komunikimi dhe metodologjive të strukturuar për këtë grup pjesëmarrësish.

Duke mishëruar plotësisht parimet themelore të Bashkimit Evropian për përfshirje, diversitet dhe të drejta njerëzore, “Rhythm 4Youth” është shndërruar në një model shembullor brenda kornizës së Erasmus+. Metodat dhe përvojat e tij ofrojnë njohuri të vlefshme dhe potencial të fortë për përsëritje në kontekste të tjera evropiane, duke dëshmuar fuqishëm se edukimi joformal përmes vallëzimit mund të transformojë jetën e të rinjve të marginalizuar. Përmes ritmit, lëvizjes

dhe ndjeshmërisë, "Rhythm 4Youth" ka treguar se vallëzimi mund të mos jetë vetëm një formë arti, por një lifeline jetik—një mundësi për të rinjtë

të lëvizin me vetëbesim drejt një të ardhmeje plot mundësi.

4.2 MusicalInGioco – Transformimi i Jetëve të të Rinjve dhe Bashkimi i Komuniteteve përmes Muzikës në Pulia

Që nga themelimi i saj në vitin 2017, në zemër të rajonit të Pulias në Italinë Jugore, iniciativa "MusicalInGioco"¹⁰ ka rezonuar fuqishëm si një dritë shprese, përfshirjeje dhe transformimi. Kjo nismë frymëzuese lindi si përgjigje ndaj një realiteti lokal urgjent—margjinalizimi në rritje me të cilin përballen fëmijët dhe të rinjtë që përjetojnë vështirësi socio-ekonomike, aftësi të kufizuara dhe vështirësi në të nxënë si çrregullimi i hiperaktivitetit me mungesë vëmendjeje (ADHD), sindroma Asperger, sindroma Down dhe autizmi. E frymëzuar nga vizioni i fuqishëm i modelit të njohur globalisht "El Sistema", i krijuar nga dirigjenti venezuelian Antonio José Abreu, MusicalInGioco synoi të shembte barrierat dhe të nxitë fuqizim të vërtetë social përmes muzikës.

E mbështetur tërësisht nga bujaria publike—nëpërmjet kontributeve financiare dhe dhurimit të instrumenteve muzikore—kjo iniciativë u shndërrua shpejt në një lëvizje të gjallë, të rrënjësuar në komunitetin lokal. Partneritetet e forta dhe të vazhdueshme me bashkitë, veçanërisht Gioia del Colle dhe Adelfia, i mundësuan MusicalInGioco të krijojë orkestra rinore përfshirëse, korale dhe punëtori ndërdisiplinore që kombinonin teatrin, vallëzimin dhe skenografinë. Të rinjtë e moshës 10–17 vjeç përfituan arsim muzikor të strukturuar por fleksibël në aspektin krijues, pa asnjë kosto, duke u dhënë qasje në fuqinë transformuese të muzikës edhe atyre më të marginalizuarve.

Në zemër të suksesit të MusicalInGioco qëndron
10 <https://www.musicaingiooco.net/>

ndërturja e veçantë e metodave formale dhe

joformale të edukimit. Provat e rregullta, koncertet publike dhe aktivitetet komunitare bashkëpunuese krijuan një mjedis gjithëpërfshirës që promovoi punën në grup, zhvillimin emocional dhe social, si dhe shprehjen artistike. Gjatë viteve, mbi 15,000 fëmijë dhe të rinj—përfshirë edhe të mitur në qendra paraburgimi—kanë përfituar drejtpërdrejt nga kjo iniciativë.

Themelimi i dy koreve simbolike përforcon më tej frymën përfshirëse të projektit: një kor përbërë nga mbi 50 këngëtarë të rritur, përfshirë shumë të moshuar, dhe një tjetër i krijuar posaçërisht për të rinj me sindromën Down. Së bashku, këto kore mishërojnë një harmoni të rrallë ndërmjet brezave dhe aftësive, duke përfaqësuar fuqishëm frymën gjithëpërfshirëse të projektit. Familjarët dhe audienca vendore kanë qenë dëshmitarë të performancave që ilustrojnë unitetin, qëndrueshmërinë dhe solidaritetin komunitar—koncerte që janë shndërruar në simbole të fuqishme të integritit social.

Vlerësimet sasiore tregojnë ndikim mbresëlënës, me përmirësime të dukshme në rregullimin emocional, reduktimin e hiperaktivitetit dhe sjellje më të mira sociale të pjesëmarrësit, krahasuar me bashkëmoshatarët që nuk ishin pjesë e programit. Por shifrat nuk arrijnë të përshkruajnë

thellësinë e transformimeve njerëzore që ndodhën. Një nënë rrëfen: "Ai ishte i turpshëm dhe i tërhequr; muzika i dha miq, i dha një zë." Shumë familje raportuan përmirësime të ndjeshme në ndërveprimet sociale dhe vetëbesimin tek fëmijët që më parë kishin vështirësi në këto fusha.

Megjithatë, mbajtja gjallë e këtij transformimi të jashtëzakonshëm nuk ka qenë pa sfida. Nevoja e vazhdueshme për fonde, koordinimi logjistik dhe angazhimi i vazhdueshëm i aktorëve lokalë kanë qenë pengesa të vazhdueshme. Por MusicalInGioco i ka përballuar ato me mjeshtëri përmes partneriteteve të përkushtuara komunitare, fushatave të qëndrueshme për mbledhje fondesh dhe mbështetjes së fortë institucionale.

Rezultatet e jashtëzakonshme të nismës janë njohur gjerësisht—të mbështetura zyrtarisht nga Ministria e Arsimit e Italisë (MIUR) dhe të promovuara nga Urbact, rrjeti evropian që promovon inovacionin urban.

Duke kombinuar me sukses edukimin muzikor të strukturuar me lirinë krijuese dhe përshtatshmërinë, MusicalInGioco ofron njohuri të vlefshme mbi fuqinë e edukimit artistik joformal. Ky model ka potencial të jashtëzakonshëm për t'u përsëritur në kontekste të ndryshme evropiane. Ai dëshmon se muzika mund të jetë shumë më tepër se argëtim—ajo mund të bashkojë komunitetet, të nxisë përfshirje kulturore dhe të gjenerojë ndryshim të qëndrueshëm social. Duke reflektuar vlerat e BE-së për diversitet, përfshirje, të drejta të njeriut dhe duke mishëruar plotësisht objektivat e Erasmus+, MusicalInGioco spikat si një dëshmi e fuqishme e aftësisë unike të muzikës për të ndërtuar ura, për të gjeneruar empati dhe për të transformuar shoqëritë për të mirë.

4.3 | Wanna Dance with Somebody – Kapërcimi i Diferencave përmes Vallëzimit në Romë dhe në të gjithë Evropën

në Romë mori sërish rolin udhëheqës, kësaj here duke përdorur vallëzimin si një instrument të fuqishëm për transformim shoqëror nëpërmjet nismës shumëngjyrëshe "I Wanna Dance with Somebody". Duke njohur tensionet në rritje brenda komuniteteve gjithnjë e më të larmishme, projekti synoi të adresojë përjashtimin, racizmin dhe keqkuptimet kulturore, me një fokus të veçantë tek të rinjtë migrantë dhe ata me prejardhje të vështirë socio-ekonomike.

I mbështetur nga programi Erasmus+ dhe Komisioni Evropian, me një financim prej 48,070 euro, projekti bashkoi të rinj dhe familjet e tyre nga Italia, Franca dhe Hungaria në katër shkëmbime ndërkombëtare dinamike dhe një sërë aktivitetsesh komunitare në nivel lokal. Vallëzimi nuk u përdor thjesht si performancë artistike, por si mjet shprehës për eksplorimin e identitetit, dialogun ndërkulturor dhe ndërtimin e lidhjeve të mirëfillta.

Ngjarjet u ndërtuan mbi metodologji evropiane novatore—si Open Space Technology, Dialogu i Strukturuar Evropian dhe Focused Conversation—duke krijuar hapësira dinamike ku të rinjtë angazhoheshin në dialog ndërkulturor, eksploronin identitetin dhe përballeshin me racizmin dhe përjashtimin përmes shprehjes krijuese.

Gjatë këtyre shkëmbimeve, pjesëmarrësit zbuluan identitetet dhe rrënjët e tyre kulturore përmes

vallëzimit, duke kontribuar në mirëkuptimin ndërkulturor dhe duke shembur barrierat sociale. Vallëzimi u shndërrua jo vetëm në një formë arti, por në një gjuhë universale që komunikon emocione dhe përvoja përtej barrierave kulturore dhe gjuhësore. Të rinjtë përshkruan një ndjesi të re krenarie për identitetin e tyre kulturor, duke zbuluar bukurinë në diversitetin që më parë ishte perceptuar si ndarje. Një valltar i ri shprehu thelbin e projektit me fjalët: “Kur vallëzojmë së bashku, dallimet tona nuk na ndajnë—ato e bëjnë vallëzimin tonë më të bukur.”

Përtej transformimeve individuale, projekti pati ndikim të thellë edhe në rrjetet më të gjera komunitare. Shkolla, familje, institucione vendore dhe madje edhe shoqata sportive u përfshinë aktivisht, duke dëshmuar drejtpërdrejt se si vallëzimi mund të nxisë empati, miqësi ndërkulturore dhe pjesëmarrje demokratike. Edhe pse përballja me barrierat kulturore dhe sfida logjistike ishte e pashmangshme, planifikimi i

kujdesshëm, dialogu i hapur me komunitetin dhe partneritetet bashkëpunuese të forta mundësuan që projekti të lulëzonte.

Ndoshta trashëgimia më e qëndrueshme e “I Wanna Dance with Somebody” është krijimi i një rrjeti evropian të përkushtuar për të promovuar vallëzimin si një mjet thelbësor për integrimin e migrantëve dhe përfshirjen sociale. Duke ndërtuar lidhje të qëndrueshme përtej kufijve, kjo iniciativë ofroi njohuri të çmuara mbi mënyrat se si metodat joformale të bazuara në art mund të nxisin në mënyrë efektive qytetarinë aktive dhe kohezionin ndërkulturor.

Në përputhje të plotë me prioritetet e Erasmus+ dhe vlerat e Bashkimit Evropian mbi unitetin përmes diversitetit, projekti theksoi fuqinë e jashtëzakonshme të vallëzimit për të kultivuar mirëkuptim, integrim social dhe ndjesi të thellë të përbashkëtësisë njerëzore në komunitete të larmishme anembanë Evropës.

4.4 Aggregation in Music – Bashkimi i të Rinjve përmes Rrjedhës së Ritmit dhe Miqësisë në Sardenjë

Në ishullin me diell të Sardenjës, në qytetin piktoresk të Sestu, muzika dhe vallëzimi u kthyen në një skenë ku kulturat u takuan dhe u bashkuan përmes emocioneve, krijimtarisë dhe ndërveprimit. Nga janari 2017 deri në janar 2018, nisma “Aggregation in Music” bashkoi 40 të rinj italianë dhe letonezë në një festë shumëngjyrëshe të diversitetit, kreativitetit dhe bashkëjetesës komunitare. E koordinuar me pasion nga Associazione Turistica Pro Loco Sestu¹¹ në partneritet me Latvia’s TDA Lielupe¹², nga Letonia dhe e financuar nga programi Erasmus+ (me një

grant prej 19,668 euro), kjo iniciativë erdhi si një përgjigje e kohës ndaj fragmentimit social dhe tensioneve ndërkulturore që prekin gjithnjë e më shumë të rinjtë në Evropë.

Që në fillim, pjesëmarrësit u përfshinë në përvoja të plota, të ndërtuara për të nxitur miqësi dhe për të çmontuar barrierat. Të udhëhequr nga fasilitatorë të aftë dhe përmes metodave të edukimit joformal, të rinjtë morën pjesë në një sërë aktiviteteve artistike dhe kulturore: festa me vallëzim, lojëra interaktive për thyerjen e

11 <https://festivaldelleproloco.wixsite.com/prolocosestu>

12 <https://kultura.jelgava.lv/en/tautas-deju-ansamblis-lielupe/>

akullit, vizita kulturore, punëtori bashkëpunuese dhe performanca komunitare. Zemra e projektit qëndronte në qasjen e tij informal, por thellësisht edukative—çdo aktivitet inkurajonte shprehjen e lirë të identitetit kulturor, dialog të hapur mbi qytetarinë aktive dhe përfshirjen sociale, si dhe zhvillimin e aftësive ndërpersonale dhe ndërkulturore.

Ditët e kaluara së bashku u përkthyen shpejt në një kuptim të thellë ndërkulturor. Pjesëmarrësit zbuluan vlera të përbashkëta dhe krijuan lidhje të qëndrueshme teksa mësonin valle tradicionale, praktikonin këngë dhe përgatitnin performanca që përfshinin në mënyrë harmonike traditat artistike italiane dhe letoneze. Këto ndërveprime dinamike, të mbushura me të mësuar përmes përvojës, forcuan ndjeshëm vetëbesimin e të rinjve, ndjeshmërinë dhe aftësitë e tyre për komunikim ndërkulturor. Çdo performancë e përbashkët u shndërrua në një shprehje të fuqishme të unitetit dhe identitetit të përbashkët evropian, duke ndikuar pozitivisht në vetëdijen komunitare për bashkëpunimin ndërkulturor dhe solidaritetin.

Vlerësimet e projektit dokumentuan këto transformime, duke theksuar rritjen e tolerancës dhe empatisë midis pjesëmarrësve dhe rritjen e vetëdijes së tyre për vlerat evropiane dhe angazhimin demokratik. Në reflektimet e tyre, të rinjtë folën me pasion për miqësitë e krijuara përtej kufijve kombëtarë, duke i përshkruar përvojat si “ndryshuese jete” dhe duke ndarë histori personale se si stereotipet kulturore u shkrinë dhe u zëvendësuan nga një vlerësim i sigurt për diversitetin.

Pavarësisht objektivave ambicioze, projekti nuk i shpëtoi sfidave logjistike—si koordinimi i udhëtimeve ndërkombëtare, akomodimit dhe ambienteve për aktivitete. Megjithatë, organizatorët i përballuan me sukses këto sfida përmes planifikimit të kujdesshëm, sigurimit të hapësirave të përshtatshme me kushte të mira pritjeje dhe mbështetjes së vazhdueshme nga udhëheqës me përvojë.

Suksesi i prekshëm i “Aggregation in Music” është një dëshmi e qartë e vlerës dhe mundësisë së përsëritjes së shkëmbimeve rinore të bazuara në art në mbarë Evropën. I përputhur plotësisht me objektivat e Erasmus+ dhe duke mishëruar vlerat e BE-së për diversitetin, të drejtat e njeriut, përfshirjen dhe qytetarinë aktive, kjo nismë energjike ofroi njohuri të qëndrueshme mbi mënyrën se si muzika dhe vallëzimi mund të nxisin dialog të thellë ndërkulturor, kohezion social dhe paqe.

Përmes ritmit dhe lëvizjes krijuese, të rinjtë në Sestu dëshmuuan se harmonia ndërkulturore jo vetëm që është e mundur—ajo mund të lulëzojë, duke formësuar komunitetet dhe transformuar jetë në mënyrë të bukur dhe të qëndrueshme.

5. KOSOVA

Kosova, e njohur për traditat e saj të pasura multikulturore dhe historinë e saj të ndërlikuar pas-konfliktit, i është drejtuar muzikës dhe vallëzimit si mjete të fuqishme për të rindërtuar komunitetet e përçara dhe për të nxitur paqen. Përballë tensioneve të vazhdueshme etnike dhe izolimit social, iniciativa novatore vendore kanë shfrytëzuar kreativitetin artistik brenda kuadrit të edukimit joformal për të promovuar dialogun ndërkulturor, fuqizimin e të rinjve dhe përfshirjen sociale.

Katër praktika të spikatura—Shkolla e Rock-ut në Mitrovicë, Arti në Shkolla i MUS-E Kosova, Gipsy Groove, dhe Klubi Muzikor Avoko—dalohen për kreativitetin, qëndrueshmërinë dhe përkushtimin e thellë ndaj vlerave evropiane dhe objektivave të programit Erasmus+. Së bashku, këto iniciativa pasqyrojnë qartë përkushtimin e Kosovës për të shndërruar diversitetin nga një pengesë potenciale në një forcë bashkuese, duke frymëzuar shpresë dhe kohezion përmes shprehjes artistike.

5.1 Shkolla e Rock-ut në Mitrovicë – Bashkimi i të Rinjve përmes Gjuhës Universale të Rock-ut

Mitrovica, e njohur historikisht si “Qyteti i Rock-ut”, ka qenë prej kohësh një qendër e gjallë muzikore, veçanërisht për muzikën rock, që nga vitet 1960. Grupi “FAN”, i formuar në vitin 1967, dhe ansambli i mirënjohur bi-etnik “MAK” nga vitet 1970, mishëronin një frymë bashkimi që kapërcente kufijtë etnikë përmes muzikës së tyre. Megjithatë, kjo trashëgimi e pasur muzikore u ndërpre thellësisht nga konflikti dhe ndarjet e theksuara etnike që pasuan në qytet.

Pikërisht si përgjigje ndaj kësaj ndarjeje, në vitin 2008 lindi Shkolla e Rock-ut në Mitrovicë¹³ një iniciativë kreative që synonte të kapërcente ndarjen e rrënjësuar mes të rinjve shqiptarë dhe serbë përmes rizgjimit të pasionit të përbashkët për muzikën. E mbështetur nga organizata

ndërkombëtare të shquara si Musicians Without Borders, Community Building Mitrovica¹⁴, Bashkimi Evropian dhe programi Matra i Holandës, shkolla krijoi hapësira neutrale për ndërveprim mes të rinjve, përmes edukimit muzikor. Fillimisht, ajo funksiononte në dy degë të ndara, nga secila anë e lumit Ibër, duke ndërtuar gradualisht mundësi për bashkëpunime etnikisht të përziera.

Programi mësimor i shkollës përfshin në mënyrë kreative mësim instrumentale, trajnime në formimin e grupeve muzikore, punëtori për shkrimin e këngëve dhe performanca publike dinamike. Muzikantët e rinj angazhohen në zhanre si rock, punk, indie dhe rap, duke formuar grupe të përziera që krijojnë muzikë origjinale

¹³ <https://www.mitrovicarockschool.org/>

¹⁴ <https://www.cbmitrovica.org/>

dhe performojnë si në nivel lokal ashtu edhe ndërkombëtar. Gjatë 16 viteve të ekzistencës së saj, Shkolla e Rock-ut në Mitrovicë ka përfshirë mbi 1,700 të rinj, duke rezultuar në formimin e mbi 70 grupeve të ndryshme, muzika e të cilave përcjell mesazhe të unitetit, miqësisë dhe harmonisë kulturore.

Performancat dhe shkëmbimet jashtë kufijve të Kosovës i kanë dhënë pjesëmarrësve përvoja të vlefshme, duke rritur vetëbesimin e tyre, duke zgjeruar horizontet kulturore dhe duke dëshmuar fuqinë transformuese të muzikës në tejkalimin e ndarjeve. Dëshmitë personale dhe vlerësimet tregojnë për përmirësime të dukshme në mirëkuptimin e ndërsjellë, uljen e paragjykimeve dhe rritjen e gatishmërisë për bashkëpunim mes studentëve që më parë ishin të izoluar nga njëri-tjetri.

Duke operuar në një ambient të politizuar dhe kompleks, shkolla është përballur me sfida

logjistike dhe praktike. Megjithatë, këto pengesa janë menaxhuar me sukses përmes stafit të përkushtuar lokal, dialogut të vazhdueshëm me komunitetin dhe bashkëpunimit të qëndrueshëm ndërmjet komuniteteve. Qasja neutrale dhe e fokusuar te studentët i fuqizon të rinjtë të lidhen në mënyrë autentike dhe domethënëse, duke krijuar marrëdhënie personale dhe komunitare të qëndrueshme.

Në përputhje të plotë me vlerat themelore evropiane si diversiteti, përfshirja, të drejtat e njeriut dhe qytetaria aktive, Shkolla e Rock-ut në Mitrovicë paraqet një model të përsëritshëm që tregon se si edukimi joformal i udhëhequr nga të rinjtë përmes muzikës mund të shërojë edhe ndarjet më të thella. Duke ringjallur trashëgiminë e lavdishme të rock-ut mitrovicas në një kontekst bashkëkohor, kjo shkollë është një dëshmi e fuqishme e kapacitetit të muzikës për të ndërtuar paqe, për të nxitur dialog ndërkulturor dhe për të sjellë transformim shoqëror pozitiv.

5.2 Arti në Shkollë (MUS-E Kosova) – Nxitja e Mirëkuptimit Ndërkulturor në Klasë

Që nga viti 1999, iniciativa novatore "Arti në Shkollë – Muzikë dhe Vallëzim për Dialog Ndërkulturor" nga MUS-E Kosova¹⁵ është bërë pjesë thelbësore e edukimit në Kosovë, duke integruar shprehjen krijuese në arsimin fillor me qëllim të promovimit të mirëkuptimit ndërkulturor dhe kohezionit social tek fëmijët. E frymëzuar nga kuadri ndërkombëtar MUS-E (Musique-Europe), i iniciuar në vitin 1993 nga violinisti i njohur Yehudi Menuhin, programi mbështetet në filozofinë arsimore të kompozitorit hungarez Zoltán Kodály, i cili thekson rëndësinë e përfshirjes së përvojave artistike të qasshme në jetën e përditshme shkollore. Ndërsa vizioni i Menuhinit përfshinte artet e ndryshme—si muzika, vallëzimi, drama dhe arti pamor—programi në Kosovë e përshtat këtë trashëgimi të pasur artistike për të adresuar nevojat e veçanta të një shoqërie post-konfliktuale.

MUS-E Kosova është pjesë e rrjetit Mus-e Networks, që funksionon nën ombrellën e

Fondacionit Ndërkombëtar Yehudi Menuhin me seli në Bruksel. Si përgjigje ndaj ndarjeve historike dhe pasojave të vazhdueshme të ndarjes etnike, MUS-E Kosova angazhon në mënyrë aktive fëmijë nga komunitete të ndryshme, përfshirë shqiptarë, boshnjakë, goranë, romë dhe serbë. Me mbështetje nga Fondacioni Yehudi Menuhin, Ministria e Kulturës dhe Arsimit e Kosovës, si dhe partnerë lokalë, programi integron artistë profesionistë brenda klasave, duke bashkëpunuar ngushtë me mësimmshënësit përmes një metodologjie bashkë-mësimdhënieje.

Përmes sesioneve interaktive, nxënësit marrin pjesë në aktivitete të gjalla që ndërthurin muzikë, vallëzim dhe lëvizje krijuese, duke i ndihmuar të eksplorojnë dhe të vlerësojnë trashëgiminë multikulturore të rajonit. Këto sesione nuk janë thjesht aktivitete artistike—ato shërbejnë si urë ndërlidhëse për ndërtimin e empatisë, respektit të ndërsjellë dhe dialogut ndërkulturor me kuptim.

¹⁵ <https://mus-ekosova.org/>

Rezultatet e MUS-E Kosova kanë qenë mbresëlënëse. Një vlerësim gjithëpërfshirës i zhvilluar në shkollën “Mihal Grameno” në vitin 2024 tregoi se 75% e nxënësve shprehën kënaqësi të lartë me programin, 78% raportuan rritje të kreativitetit, dhe mbi 60% vërejtën ulje të dukshme të bullizmit dhe diskriminimit. Përtej shifrave, dëshmitë nga mësuesit dhe prindërit vazhdimisht nënvizojnë përmirësime të sjelljes, bashkëpunim më të madh ndërkulturor dhe zhvillim të ndjeshmërisë emocionale tek fëmijët— duke reflektuar ndikimin e thellë shoqëror të kësaj nisme.

Pavarësisht këtyre sukseseve të mëdha, programi është përballur edhe me sfida, sidomos në aspektin e financimit të qëndrueshëm dhe koordinimit efektiv nëpër shkolla të ndryshme.

MUS-E Kosova i ka adresuar me sukses këto përmes partneriteteve lokale proaktive, angazhimit të komunitetit dhe bashkëpunimit të vazhdueshëm ndërmjet artistëve dhe mësuesve, duke dëshmuar elasticitet dhe përshtatshmëri të lartë.

MUS-E Kosova është një shembull i shkëlqyer i mënyrës se si edukimi joformal i bazuar në art, kur integrohet brenda sistemit formal arsimor, mund të bëhet një katalizator i fuqishëm për ndryshim pozitiv social. Duke përshtatur një model të njohur ndërkombëtarisht me nevojat lokale, kjo iniciativë vazhdon të ndërtojë një shoqëri më përfshirëse, harmonike dhe të qëndrueshme në Kosovë, duke ofruar një model të vlefshëm dhe të përsëritshëm për kontekste të ngjashme në mbarë Evropën.

5.3 Gipsy Groove – Bashkimi i Muzikës me Aktivizmin Social

E themeluar në vitin 2010, Gipsy Groove¹⁶ është një ansambël muzikor plot energji dhe risi nga Kosova, i njohur për ndërthurjen e melodive tradicionale rome të Ballkanit me zhanre bashkëkohore si jazz, reggae, funk, ska dhe drum and bass. Formacioni i larmishëm i grupit—me muzikantë nga komunitetet shqiptare, turke dhe rome—pasqyron mozaikun kulturor të pasur të Kosovës dhe nënvizon misionin e tyre për të promovuar unitetin, barazinë dhe dialogun ndërkulturor përmes muzikës.

Që nga fillimi, Gipsy Groove ka qenë thellësisht i përkushtuar ndaj adresimit të çështjeve sociale, duke përfshirë pabarazinë, racizmin, lirinë e lëvizjes, të drejtat e grave dhe të drejtat e njeriut në përgjithësi. Muzika e tyre reflekton ndërlikimin e përvojave të vështira dhe momenteve të gëzimit që karakterizojnë jetën në Kosovë dhe

¹⁶ <https://gipsygroovemusic.com/>

më gjerë në Ballkan—duke shërbyer njëkohësisht si pasqyrë e realitetit dhe si forcë shtytëse për ndryshim shoqëror.

Performancat e tyre janë të njohura për ndërveprim të gjallë me publikun, krijimtari improvizuese dhe atmosferë të hareshme që fton pjesëmarrje aktive. Duke përzier traditat folklorike rome me ndikime moderne, Gipsy Groove sfidon me sukses stereotipet dhe krijon një platformë të fuqishme për dialog, mirëkuptim dhe avokim shoqëror. Dëshmitë nga spektatorët shpesh theksojnë se koncertet e tyre nxisin biseda të thella për diversitetin, pranimin dhe barazinë.

Grupi ka përçar mesazhin e tij në mënyrë të suksesshme te audienca të ndryshme, si në Kosovë ashtu edhe në skenën ndërkombëtare, përmes pjesëmarrjes në festivale të njohura si: DokuFest në Kosovë, International Romani Art Festival (IRAF) në Rumani, Takimi i Madh Anatolian i Kulturave të Botës në Turqi, NGOM Festival në Kosovë. Përmes këtyre festivaleve, Gipsy Groove e ka zgjeruar ndikimin e tij, duke frymëzuar komunitete të gjera dhe duke nxitur vlerësimin ndërkulturor.

Brugëtimi i tyre muzikor përfshin edhe arritje krijuese domethënëse: Në vitin 2013, ata publikuan albumin e tyre të parë, me interpretime të reja të këngëve tradicionale rome. Në vitin 2014, ata publikuan albumin "BalkanMania", me këngë origjinale që trajtojnë drejtpërdrejt çështje si liria e lëvizjes, fuqizimi i grave, dashuria dhe

qëndrueshmëria. Këto projekte treguan jo vetëm shkathtësinë artistike, por edhe përkushtimin e pandërprerë ndaj drejtësisë sociale përmes artit.

Megjithëse janë përballur me sfida të mëdha—si mungesa e resurseve dhe paragjykimet e qëndrueshme shoqërore—Gipsy Groove i ka kapërcyer me sukses përmes angazhimit të drejtpërdrejtë me publikun, partneriteteve krijuese dhe përdorimit strategjik të mediave.

Qasja e tyre pasqyron vlerat thelbësore të Bashkimit Evropian: barazi, diversitet kulturor, qytetari aktive dhe fuqizim të të rinjve. Aktivitetet dhe mesazhet e tyre janë në përputhje të plotë me objektivat e Erasmus+, sidomos në fushat e dialogut ndërkulturor dhe ndërtimit të paqes nga poshtë-lart.

Udhëtimi i Gipsy Groove është dëshmi e qartë e fuqisë transformuese të muzikës si mjet për të kapërcyer ndarjet kulturore, për të ndërtuar komunitete përfshirëse dhe për të frymëzuar ndryshime shoqërore të qëndrueshme. Përmes performancave të tyre plot pasion dhe angazhimit të sinqertë për drejtësi sociale, ata vazhdojnë të frymëzojnë publikun dhe artistë të tjerë, duke përforcuar aftësinë universale të muzikës për të kultivuar unitet, respekt dhe solidaritet në shoqëri të ndryshme.

5.4 Klubi Muzikor Avoko – Harmonizimi i Diversitetit përmes Bashkëpunimit Muzikor në Dragash

I themeluar në vitin 2009 nga të rinjtë lokalë, Qendra Rinore Avoko Dragash¹⁷ është një organizatë joqeveritare e përkushtuar në fuqizimin e të rinjve në komunën etnikisht të larmishme të Dragashit, në Kosovë. Duke njohur përbërjen unike të kësaj komune—me komunitete shqiptare, gorane dhe boshnjake—Avoko ka promovuar me përkushtim

iniciativë kontribuoi në mënyrë domethënëse në rritjen e mirëkuptimit të ndërsjellë, empatisë dhe bashkëpunimit midis të rinjve nga sfonda të ndryshme etnike. Dëshmitë nga komuniteti theksonin qartë ndryshime pozitive në qëndrimet e të rinjve, veçanërisht rritje të hapjes, dialogut dhe miqësisë ndërkulturore. Megjithëse përballë

ndërtimin e kapaciteteve rinore, avokimin dhe iniciativat për përfshirje sociale.

Në vitin 2023, Avoko nisi një iniciativë novatore: Klubi Muzikor Avoko, i krijuar posaçërisht për të kapërcyer ndarjet kulturore dhe për të forcuar lidhjet mes grupeve etnike që historikisht kanë qenë të ndara. I mbështetur nga programi REALOD i UNDP-së dhe Komuna e Dragashit, klubi ofroi një hapësirë të strukturuar pas orarit të shkollës ku të rinjtë mund të eksploronin një përzierje frymëzuese të muzikës tradicionale ballkanike me zhanret moderne si pop dhe rock. Nën udhëheqjen e muzikantëve lokalë me përvojë, pjesëmarrësit bashkëkompononin, provonin dhe performonin muzikë që kremtonte trashëgiminë e tyre të përbashkët rajonale.

Përmes ndërveprimeve të rregullta kreative, kjo

sfidave fillestare logjistike, si koordinimi dhe mungesa e burimeve, Avoko i tejkaloi me sukses këto pengesa përmes partneriteteve të forta lokale, facilitimit artistik të përkushtuar dhe përfshirjes aktive të komunitetit.

Klubi Muzikor Avoko është një shembull i shkëlqyer se si bashkëpunimi artistik me qëllim të qartë mund të harmonizojë diversitetin dhe të ndërtojë kohezion shoqëror. Qasja e tij e qasshme është në përputhje të plotë me vlerat e Erasmus+, përfshirë fuqizimin e të rinjve, dialogun ndërkulturor dhe zhvillimin e komunitetit gjithëpërfshirës. Duke shfrytëzuar muzikën si gjuhë universale, Klubi Muzikor Avoko ofron një model të fuqishëm dhe të përsëritshëm për ndërtimin e paqes, jo vetëm në Kosovë, por edhe në rajone të tjera me sfida të ngjashme.

¹⁷ <https://www.facebook.com/p/AVOKO-Qendra-Rinore-Dragash-100077952738415/>

6. Reflektime Ndër-Shtetërore: Harmoni të Përbashkëta dhe Ritme Lokale

Edhe pse çdo shtet i përfshirë në projektin RadioPeace sjell thellësi të vetën kulturore, histori unike dhe trashëgimi artistike të veçantë, ajo që shfaqet më qartë nga ky përmbledhje praktikash të mira është një fill i përbashkët i fuqishëm: besimi se muzika dhe vallëzimi nuk janë thjesht shprehje kulturore, por mjete transformuese për lidhje, shërim dhe ndryshim. Në Shqipëri, Bullgari, Itali dhe Kosovë, këto praktika ofrojnë përgjigje unike ndaj sfidave lokale—por ato gjithashtu “këndojnë në harmoni” përreth një vizioni të përbashkët të dialogut ndërkulturor dhe fuqizimit të të rinjve.

Në Shqipëri, muzika shërbeu si urë mes brezave, kombeve dhe madje edhe krizave globale—duke bashkuar muzikantë vendas me artistë ndërkombëtarë apo duke mobilizuar solidaritet publik për Ukrainën. Në Bullgari, fokusi u përqendrua në përfshirjen dhe identitetin—veçanërisht për komunitetet rome të marginalizuara—ku shprehja artistike u kthye në një mburojë ndaj diskriminimit dhe një festë të krenarisë kulturore. Praktikantët e Italisë ofruan shembuj pionierë të përfshirjes terapeutike, duke treguar se si ritmi dhe lëvizja mund të fuqizojnë të rinjtë neurodivergjentë, të ndërtojnë ura në Evropë dhe të nxisin pjesëmarrjen qytetare. Ndërsa në Kosovë, iniciativat e adresuan direkt ndarjen pas-konfliktit, duke përdorur muzikën rock, bashkëpunimin multikulturor dhe kreativitetin në shkolla për të shndërruar ndarjet e thella në arti të përbashkët.

Pavarësisht ndryshimeve në përmasa dhe kontekst—nga festivale kombëtare te klube shkollore intime—qasjet u konverguan në disa pika kyçe:

- Udhëheqja lokale dhe angazhimi në nivel bazë ishin thelbësore: pothuajse çdo iniciativë e suksesshme lindi nga vizioni i një udhëheqësi komunitar, artisti apo edukatori të përfshirë thellë në realitetin lokal.
- Pedagogjia pjesëmarrëse dhe gjithëpërfshirëse ishte një bosht i përbashkët: nga improvizimi në jazz, krijimi i këngëve origjinale apo sesionet e vallëzimit të udhëhequra nga vetë të rinjtë, këto praktika i angazhuan të rinjtë jo thjesht si pjesëmarrës, por si agjentë kulturorë dhe bashkëkrijues.

U shfaqën gjithashtu sfida të zakonshme—veçanërisht kufizimet e burimeve, rezistenca kulturore dhe boshllëqet e qëndrueshmërisë. Megjithatë, faktori përcaktues i suksesit ishte qëndrueshmëria, shpesh e mbështetur nga bashkëpunimi me komunat, organizatat e shoqërisë civile dhe rrjetet ndërkombëtare. Aty ku sistemet tradicionale kishin dështuar, këto iniciativa krijuan hapësira ku të rinjtë mund të përkisnin, të krijonin dhe të udhëhiqnin.

Ajo që e bën këtë koleksion praktikash veçanërisht frymëzues është fakti se suksesi nuk ndodhi pavarësisht kontekstit lokal, por falë tij. Specifika kulturore nuk ishte pengesë, por themel. Ritmet folklorike, kujtesa historike dhe

diversiteti gjuhësor nuk u anashkaluan—por u shfrytëzuan si fuqi unike për ndërtimin e paqes. Kjo provon se paqebërja nuk ka nevojë të jetë neutrale ndaj kulturës—përkundrazi, ajo lulëzon kur rrënjohet në autenticitetin e vendit, njerëzve dhe tregimeve.

7. Rekomandime: Rrugë për Praktikë dhe Politikë

Bazuar në shembujt e ndryshëm dhe frymëzues të përfshirë në këtë raport, dalin disa rekomandime kyçe—si për praktikuesit që dëshirojnë të përsërisin ose të përshtasin këto modele, ashtu edhe për politikbërësit që duan të mbështesin ndërtimin e paqes dhe përfshirjen përmes edukimit joformal.

7.1 Për Praktikuesit dhe Udhëheqësit Lokalë

1. **Nis nga Lokalja, Ëndërro Globalisht:** Themelo projektin në realitetet e komunitetit tënd—në nevojat, burimet kulturore dhe rrjetet ekzistuese—por kërko frymëzim dhe partneritete përtej kufijve. Shkëmbimi ndërkombëtar e rrit ndikimin dhe dukshmërinë.
2. **Dizajno për Pjesëmarrje:** Bashkëkrijimi duhet të jetë parim udhëheqës. Kur të rinjtë ndihmojnë në hartimin dhe zbatimin e aktiviteteve muzikore e vallëzuese, ata bëhen liderë, jo vetëm pjesëmarrës. Përfshirja duhet të jetë e qëllimshme dhe të adresojë diversitetin e nevojave dhe sfondit.
3. **Ndërto Partneritete të Forta:** Bashkëpunohet me shkollat, komunat, artistët dhe OJQ për të ndarë burimet dhe për të zgjeruar ndikimin. Qasjet shumë-paloshë rrisin qëndrueshmërinë dhe thellojnë ndikimin përtej kohëzgjatjes së projektit.
4. **Dokumento, Reflekto, Ndaj:** Vlerëso punën tënde duke përdorur mjete cilësore dhe sasimore. Tregimet, dëshmitë dhe feedback-u janë të fuqishme për avokim dhe për përmirësimin e edicioneve të ardhshme. Mos nënvlerëso rëndësinë e dokumentimit vizual dhe tregimit digjital.

7.2 Për Politikbërësit dhe Institucionet Publike

1. **Integro NFE në Politikat për Rini dhe Arsim:** Prano vlerën unike të edukimit joformal të bazuar në art për përfshirjen e të rinjve të marginalizuar dhe ndërtimin e paqes. Krijë mekanizma zyrtarë për njohjen dhe financimin e tij.
2. **Investo në Ndërtimin e Kapaciteteve Artistike:** Trajno edukatorët, punëtorët rinorë dhe artistët për të përdorur muzikën dhe vallëzimin si mjete pedagogjike. Mbështet mobilitetin ndërkufitar dhe bashkëpunimin për të nxitur transferimin e njohurive.
3. **Siguro Mbështetje Afatgjatë:** Shko përtej fondeve njëherëshe duke përkrahur modele afatgjata që integrojnë edukimin joformal në shkolla, qendra kulturore dhe shërbime rinore. Qëndrueshmëria nuk është vetëm financiare—ajo kërkon mentorim dhe kujdes të vazhdueshëm.
4. **Promovo Përfshirjen Kulturore si Paqebërje:** Kuadro politikat kulturore jo vetëm si ruajtje trashëgimie, por si strategji për ndërtim paqeje. Mbështet iniciativat që ndërtojnë ura mes ndarjeve etnike, gjeneratave dhe sfondit socio-ekonomik.

Për të garantuar qëndrueshmërinë e ndikimit të këtyre praktikave, projekti RadioPeace bën thirrje për krijimin e një rrjeti rajonal dhe mbarëevropian të praktikuesve në fushën e edukimit joformal të bazuar në art. Ky rrjet do të mundësonte shkëmbim të vazhdueshëm përvojash, ofrimin e mentorimit dhe do të shërbente si qendër burimore për mjete praktike, studime rastesh dhe korniza vlerësimi. Investimi në platforma digjitale, paketa të hapura burimore (toolkits) dhe resurse shumëgjuhëshe do t'i ndihmonte këto praktika të udhëtojnë përtej konteksteve të

tyre fillestare duke ruajtur thelbin dhe qëllimin e tyre autentik.

Hapi i radhës nuk është thjesht përsëritja, por fuqizimi (amplifikimi)—duke siguruar që këto histori frymëzuese të depërtojnë në rrethet e politikbërjes, platformat rinore dhe dialogjet komunitare. Përmes mbështetjes së infrastrukturës për kreativitet, të nxënie dhe lidhesh rinor, Evropa dhe Ballkani Perëndimor mund të vazhdojnë të kultivojnë të ardhme gjithëpërfshirëse dhe paqësore.

8. Përfundim: Një Ritëm Kolektiv për Paqe

Nga Tirana në Plovdiv, nga Roma në Dragash, ky raport ka ndjekur një udhëtim përmes zërave, melodive dhe lëvizjeve që bëjnë më shumë se sa të argëtojnë—ato arsimojnë, fuqizojnë dhe transformojnë. Këto praktika të mira na tregojnë se muzika dhe vallëzimi nuk janë luks, por linja shpëtimi—veçanërisht për të rinjtë që përballen me ndarje, izolim ose margjinalizim.

Edukimi joformal i bazuar në praktikë artistike nuk është zëvendësim i mësimi formal, por një plotësim i gjallë dhe i domosdoshëm. Ai fton të rinjtë të sjellin në hapësirën mësimore trupin, zemrën dhe mendjen, duke hapur shtigje për empati, kreativitet dhe bashkëpunim. Ai gjithashtu na kujton se kultura nuk është statike—

ajo zhvillohet, përshtatet dhe, në duart e të rinjve, bëhet forcë bashkimi.

Projekti RadioPeace mishëron besimin se paqja nuk është mungesa e konfliktit, por prania e dialogut, dinjitetit dhe krijimit të përbashkët. Ky raport është një dëshmi e atij besimi dhe një thirrje për veprim—për politikbërësit që të njohin dhe mbështesin këtë punë, për edukatorët dhe artistët që të vazhdojnë ndërtimin e urave të reja, dhe për të rinjtë në mbarë Evropën dhe Ballkanin Perëndimor që të vazhdojnë të kërcejnë, të luajnë dhe të ëndërrojnë një të ardhme më gjithëpërfshirëse.

Le ta mbajmë ritmin gjallë.

**Co-funded by
the European Union**

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are, however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Open Educational Resources

Ky rezultat i projektit është Burimet e Hapura Arsimore (OER) dhe përfaqëson materialin kërkimor të disponueshëm në formatin PDF të lëshuar nën të drejtën e autorit që është lëshuar nën Create Commons License CC BY-NC-SA.

URL kanonike: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>